

هاشم ترلان

وطن‌دن وطنه

НАШЫМ ТӨРЛАН

**ДУРНАЛАР КЭЛЭНДЭ
/ ПОЕМА ВӨ ШЕ'РЛӨР /**

**" Мәммәд Араз " ширкәти
Бакы-1993**

Тәртиб едәни вә редактору
АҒАЧАВАД ӘЛИЗАДӘ

"Дурналар кәләндә"-нашым Төрланын
Бакыда чыхан илк ше'р топлусудур. Кҗтаб-
да шаирин мҗхтәлиф илләрдә яздыгы ше'р-
ләри вә бир посмасы верилмишдир. Ше'р-
ләрин мөвзусу да мҗхтәлифдир—онларда
кҗчмиш хатирәләрин әкс-сәдасы да вар,
мҗасир дҗпҗамызын агры-ачылары да, сиҗа-
си аб-һавасы, мәһзәрәси дә....
Бу жазыларда гардашыгы, достлуг дугу-
лары да, торпаг ссвкиси дә, лирик овгаты
да өз әксиин талмышдыр.
"Вәтәндән Вәтәнә" посмасы исә шаирин
тәрчүмҗи-һалынын постик тәчәссүмүдүр.

КИТАБЫН ИЧИНДӘКИЛӘР

Аҗачавад Әлизадә—О таҗа, бу таҗа учан
Төрланым /Өн сөз/.....3

ДУНЈАНЫН ГӘЛВИНДӘН СИЛӘК АҒРЫНЫ!

ОХУ, ШЕ'РИМ! 7
ДУНЈАМЫЗ.....11
ГАРАБАҒ МАРШЫ.....13
ТӘБРИЗИМ, БАКЫМ МӘНИМ.....15
АРАЗ.....16
ДУНЈА.....18
ТЕҺРАНЫН УЛДУЗЛАРЫ.....19

БИР САЗ ОЛУМ, СИНӘН ҮСТӘ БАС МӘНИ!

ЧИНАР ВӘ ТУФАН.....20
ГЫЗЫЛКҮЛҮН ӨЛҮМҮ.....21
АҒСАЧЛЫ ҺӘКИМ.....23
ДУРНАЛАР КӘЛӘНДӘ.....24
ЗИРВӘДӘ КҮНӘШ.....25
ТУНЧ ҺЕЈКӘЛ.....26
ПАЈЫЗЫМ МӘНИМ.....30
ҺӘЈАЛЫ ГАЛДЫ.....31
...МӘНИ.....32

О ТАҒА, БУ ТАҒА УЧУРАМ АЗАД...

ВӘТӘНДӘН ВӘТӘНӘ /ПОЕМА/.....34

О ТАЈА, БУ ТАЈА УЧАН ТЭРЛАНЫМ

Бирі анам, бири атам --
Кѣламымда јохдур хѣтам:
Бирин тутам, бирин атам?!
Ики ады пакым мѣним,
Еј Тѣбризим, Бакым мѣним! ..

Бу мисралар Чѣнуби Азѣрбајчан шаири
нашым Тѣрланындыр. Онунла редаксия
хеј'ѣтинин ѳзвѳ олдуғум "Мѣдени-маариф"
журналында таныш олдум. ѳзѳ дѣ ше'ри
кими садѣ, сѣмимидир. Бакыдан, Азѣрбај-
чандан сакит даныша билмир. Јашы јетмиши
хагласа да, сѣсиндѣки гајнарлыг, доғма-
лыг, тѣбиѣтиндѣки, хислѣтиндѣки сафлыг,

паклыг адамы ѣфсунлајыр, истѣр-истѣмѣз
ону динлѣмѣк, динлѣмѣк истѣјирсѣн... Бунун
сѣбѣби вар...

нашым Тѣрлан онун ѣдѣби тѣхѣллѳсѳдѳр.
ѣсл ады-ѣли, сојкѣкѳ "Чѣшм-алуси"-јѣ'ни
"гѣзѣб чѣшмѣсидир". Јѣри кѣлмишкѣн,
дејим, Аразын о тајындан кѣлѣн шаирин
ше'рлѣриндѣ хагсызлыга, зоракылыга, зѳл-
мѣ, истисмара гаршы сонсуз нифрѣт,
гѣзѣб-кин ѳз кѣкѳнѣ, сојуна сѣдагѣтин тим-
салы, поетик тѣзаһѳрѳдѳр.

нашым Тѣрланын тѣрчѳмеји-һалы елѣ
илк ше'риндѣн бу кѳнѣ кими мѣһѣббѣтлѣ
тѣрѣннѳм елѣдији Бакы илѣ гырылмаз тел-
лѣрлѣ бағлыдыр.

Атасы 75 ил бундан габаг Бакыја
кѣлмиш Иран азѣрбајчанлыларындандыр.
нашым Тѣрлан 1924-чѳ илдѣ бурада
доғулмушдур. О, илк тѣһсилени бизим шѣ-
һѣрдѣ алмыш, јѣддинчи синфи битирмишдир.
һѣлѣ алтынчы синифдѣ охујаркѣн ше'р јаз-
мага башламышдыр. нашым Тѣрлан
охучуларын чох јахшы таныдыгы јазычы
Гылман Илкиндѣн инди дѣ һѣрмѣтлѣ, мѣһѣб-
бѣтлѣ данышыр. Сѣн демѣ, Гылман
мѳѣллим 6-7-чи синифлѣрдѣ она ѣдѣби-
јатдан дѣрс демиш, ѳз истѣ'дадлы ша-
кирдинин ше'р, сѣнѣт јолуна чыхмасында,
нечѣ дејѣрлѣр, хѣјирхаһ сѣбѣбкар ол-
мушдур.

нашым Тѣрлан бир шаир кими ѣрсѣјѣ
чатмагда ѣлмѣз Сѣмѣд Вурғуну да мин-
нѣтдарлыгла јад едир. О, бѣјѳк сѣнаткарла
шѣхсѣн кѣрѳшмѳш, јазыларыны она
охумушдур. Бу кѳн Чѣнуби Азѣрбајчан

поезijasынын көркәмли нұмајәндәси кими охучуларын рәғбәтини газанмыш һашым Тәрланын илк ше'ри мәһз Сәмәд Вургунун төвсијәси илә о заманкы "Пионер" журналында дәрч олунмушдур. һашым Тәрлан бу барәдә шөвглә данышанда-агсаггал киши ушаглашыр, о унутулмаз аны, севинчи тәзәдән јашајыр...

Фәгәт, һашым Тәрланын Бакы тәәссу-ратында көврәк бир гәм дә, һәсрәт дә вар. Ахы, 1938-чи илдә иранлылары јенидән Аразын о тајына ғајтаранда бурадан көчән аиләләрдән бири дә Тәрланкилин аиләси олуб. Шаир достумуз бу һалы "Вәтәндән Вәтәнә" адлы поемасында кениш, һәм дә тә'сирли бир диллә гәләмә алыб...

Әлли беш иллик бу "ајрылыг" мүддәтиндә һашым Тәрлан доғулдуғу Бакыдан, онун тәләјиндән вә дили бир, ғаны бир сакин-ләриндән, сөз вә сәнәт адамларындан нә мә'нән, нә дә чисмән бирчә ан да ајры олмајыб. Үмумијјәтлә, тәкчә шаир досту-муз дејил, о тајлы, бу тајлы азербай-чанлылар һәмишә, лап гадағалы илләрдә дә даим үнсијјәтдә олублар, бир-бирлә-риндән чаныјананлығла һал-әһвал тутублар. Мәсәл вар, дејәрләр: "Филанкәс фи-ланкәслә елә достдур ки, араларындан һеч су да кечмир". Көрүн, бизим гардашлығы-мыз нечә мөһкәм-ғајымдыр ки, арамыздан Араз бойда чај ахыр, достлугумуза зәр-рәчән хәләл кәлмир...

Бу мә'нада Тәрлан әдәби тәхәллүсү ша-ир гардашымыза чох јарашыр. Бир вахт јана-јана јазмышды:

Улдузлары саја-саја,
Инсан учуб гонду Аја.
Мәним бу тајдан о таја
Нечин чатмыр әлим, Араз?

Бу күн исә онун көнүл рүбабында фәрәһ долу бу сөзләр дил ачыр:

Тәрланам—ше'рдир бир чүт ганадым.
Ону Араз үстдә ачырам азад.
Һәр ики саһилдә танышдыр адым,
О таја, бу таја учурам азад!

Еләдир ки, вар! һашым Тәрлан өзү де-мишкән, "Вәдәндән Вәтәнә" тез-тез сәфәр еләјир. Ордан бура сорағ кәтирир, бурадан ора мүждә апарыр.

Бу сәфәрләр јарадычылығ уғурлары илә долу олур. Таныш олдуғлары һәмкарлары илә гаршылығлы әмәкдашлығ өз поетик сәмәрәсини верир. О, Тәбриздә чыхан ше'р топлусунда Әлибала һачызадәнин "Гүрбәтин" ше'ринә нәзирә јаздығы кими, Кәнчәдә јаш-ајан шаир-алим Аббасәли Саровлу да онун "...Мәни" рәдифли гошмасына чаваб јаз-мышдыр.

Һашым Тәрлан һәр дәфә Бакыја кәләндә редаксияларымызда олур. Гәзетләримиз онун поетик төһфәләрини мәмнунијјәтлә чап еләјир. "Әдәбијјат", "Һәјат", "Азербайчан мү-әллим", "Бакы", "Сәһәр"... гәзетләринин охучулары һашым Тәрланын ше'рләрини һүсн-рәғбәтлә гаршыламышлар.

Һашым Тәрлан инди Теһранда јашајыр. О, 3 оғул, 3 ғыз атасыдыр. Дүз 10 нәвәси

вар. Поезија угурлары да үрәкачандыр.
Мәтбуатда ше"рләри мунтәзәм чап олунур.
Тегһранда вә Тәбриздә чыхан китаблары да
онун шаир өмрүнүн поетик севинчидир.
Кәлән илин январында һашым Тәрланын 70
яшы тамам олур. Бу мунасибәтлә Бакы-
дакы "Мәммәд Араз" ширкәти онун "Дурна-
лар кәләндә" китабыны чапа һазырлајыр.
Нәшријат китабын тәртибини вә редак-
торлугуну мәнә тәклиф еләјәндә мәмну-
нијјәтлә разы олдум. Она көрә ки, ганы
ғанымдан, дили дилимдән олан бир шаирлә
һәмдәм, һәмсөһбәт олмаг мәним үчүн дә,
инанырам ки, елә онун үчүн дә хош-
бәхтлиқдир!
Угур олсун! Јени көрүшләрәдәк!

Агачавад Әлизадә.

ҺАШЫМ ТӘРЛАН

ДУРНАЛАР КӘЛӘНДӘ

**ДУНЈАНЫН ГЭЛВИНДЭН
СИЛӘК АГРЫНЫ!**

ОХУ, ШЕ"РИМ!

Оху, ше"рим!
Оху, ше"рим!
Јаҗымасын каманымын оху ше"рим!
Демә, өмрүм күнбатана ахыб кедир,
Демә ше"рә саҗмазјана бахыб кедир.
Јаша бахма, јенә дәли-долу кәнчәм,
Гәлби — сөзлә долу кәнчәм!
Күрәк вурдум голларымла,
Саһил дедим,
Баш галдыран туфанлара гафил дедим.
Кәлди елләр бөлүк-бөлүк, алај-алај,
Нәрә чәкдим, асиманда диксинди Ај.
Сизи сәнкәр күрәсиндә "сувардым" мән,
Нәр мисрамла гаја ашдым, су јардым мән
Дөјүшләрдә һүчүм вахты гарагушум,
Сәдагәтдә көјәрчиним, гарангушум.
Оху, ше"рим!
Оху, ше"рим!
Сәсләнмәсә — сазым сызлар ахы, ше"рим!
Чешмә вуран илһамымдан ахсын сәсләр,
Күсәнсинләр далдалардан бахан кәсләр.
Башын үстә шагтылдајан илдырымлар,
Гој көрсүн ки, сәнин дөнмәз инадын вар!
Јер үзүнә далга-далга јаыл, ше"рим!
Вәтән дарда, көнүл дарда, аҗыл, ше"рим!
Парла! Нурун шөләләнсин пәрдә-пәрдә,
Сәсин кәлсин-гара јерләр әсән јердә.
Вәтән дәрди—сәнин дәрдин, мәним дәрдим,
Мән торпага тохум әкдим, аләм дәрдим!
Оху, ше"рим!
Оху, ше"рим!

Халгымыза күл чәләнки тоху, ше"рим
Ја гара даш, ја улдузсан—мәнимсән сән,
Од-атәшсән, сојуг бузсан—мәнимсән сән!
Биз сәнилә јол кетмишик гоша, биркә—
Јадындамы, мисраларым чәркә-чәркә
Аддымлады фәдаиләр дәстәсилә,
Бәдхаһлары, хаинләри јурдумуздан силә-силә.
Чахды шимшәк, дағ ојады өз јериндән,
Аз галды ки, гоча дунја голуб чыхсан мәһвәриндән!
Һәзин-Һәзин нәғмәләнди јаслы симләр,
Чилвәләнди, тәзәләнди паслы симләр.
Дедим: -Зәфәр баҗагытәк ачыл, ачыл,
Көнүлләрә шәфәг кими сачыл, сачыл!
Һејһат, јенә јанылдым мән, јанылсам да -
Јенә һејтәк бағрым долу ган олсам да,
Чаһан дөнсә, көнлүм дөнмәз бу севдадан,
Чағлар, чошар, јанар, сөнмәз бу севдадан!
Оху, ше"рим!
Оху ше"рим!
Гачаг дүшсүн көзләримдән јуху, ше"рим!
Чаным ше"рим! Ачы-ачы бахма мәнә,
"Бүдрәсәм дә " кәл гыҗачы бахма мәнә!
Нәр бејтинә күл тахмышам—инчә-инчә,
Дәрдим олмаз - елләр севә сәни мәнчә!
Јохса ше"рим, нә сән сәнсән, нә мән мәнәм—
Шоранлыгда битән сәнсән, итән мәнәм!
Һајды, ше"рим, сәфә дүзүл—гатар-гатар,
Дилимизә бөһтан дејән, һүрәнләр вар!
Бабам Горгуд нәғмә деди мин ил габаг,
Нәғмәсиндән нур чиләнди сачаг-сачаг.
Икидләрә өјүд верди дөнә-дөнә,
Бу күн дилим кәмәнд атыр Аја, Күнә.
Кәл, еј мәним мә"шәл кими јанан дилим,
Јасдан чыхан гоча дилим, чаһан дилим!

Оху, ше"рим!
Оху, ше"рим!
Јајымасын каманынын оху, ше"рим!

ДУНЈАМЫЗ

Бабамыз бир илэ дөндү Мәккәдән,
Она нәһәнк кәлди бу гоча дунја.
Сүр"әтин өнүндә о әридикчән,
Олду јумругундан балача—дунја

Сәсимиз гүдрәти алып далгадан,
Бир анда дунјанын о учундадыр.
Дүнәнки аләмә сыгмајан чаһан,
Инди инсанларын лап овчундадыр.

Дунја кичилдикчә камаллашыр о,
Узаг сәјјарәләр јаныр һәсәддән.
Әлчатмаз зирвәләр, дағлар ашыр о,
Ашыр дәрди-сәри, севинчи һәддән!

Бә"зән донур ганы дамарларында,
Фәрәһи, нәләјә дөнүр дунјанын.
Бир завал көрәндә өмүрү барында,
Гәлбиндә күлүшү сөнүр дунјанын.

Сеһрли дунјадыр бизим дунјамыз,
Тәзадлар ичиндә о һејран галыр.
Она өз өвлады чыхыр вәфасыз,
Тәзадлар инсандан әрмәган галыр.

Еј көнүл, дунјаны әфсанә санма!
Онун һәр бучагы нурлу бир сәһәр.
Сонунда ешг, һәјат, сағында әмма—
Дунјанын бојуна кәфән бичәнләр.

Арифсән, дунјаја көзүнү јумма,
Онун һәр ишини кечир әләкдән.
Сүлһү, сәадәти фәләкдән умма,
Һүнәрсизләр умар бәхти фәләкдән!

Дунјамыз хејрли, шәрли бир аләм,
Хејрдә - јарашыг, гуртулуш, сәһәр...
Шәр өз гылынчыны чәкәрсә бир дәм,
Сәһәрин һүснүнә гонар гәм-кәдәр.

Учур ракетләрин ганадында шәр,
Көјәрчин бахышлы хејр һардадыр?
Күлүр чәлладларын мурадында шәр,
Күнәш арзулајан елләр дардадыр?

Халғлар нә инамдан, нә јолдан дөнәр,
Бәнзәр кәһкәшана ешги чошанда.
Шәрин "бәхт улдузу" гаралар, сөнәр,
Инсан инсан илэ гучаглашанда.

Дунјанын гәлбиндә голду шәләлә,
Үрәји доғранды Хиросиманын.
Бу өлүм очагы сөнмәјиб һәлә—
Кичик нөгтәсиндә бөјүк дунјанын!

Доғсун үзүмүзә ишыглы сәһәр,
Алышан да бизик, јарадан да биз.
Атомдан нур алаг, һәјатдан сәмәр,
Јашамаг ешгилә јараданда биз.

Кәлин, атомларын әзәк бағрыны,
Ешги, мәһәббәти аловландыраг.
Дунјанын гәлбиндән силәк агрыны,
Һәр көнүл мүлкүндә чыраг јандыраг.

Болжумда миннэтин, хагтын-саын вар,
Ачылы-ширинли, мэээли дүнја!
Тэрлан учушумда сэнин паын вар,
Еј чаһан мүлкүнүн көзэли дүнја

ГАРАБАГ МАРШЫ

Бу зэфэр маршыды, ше"римди мөним,
Тэби ше"римдэки сөһримди мөним,
Кинли гансызлара гөһримди мөним—
Сөн күнэш нурлу тачымсан, Гарабаг,
Дөрманымсан, элачымсан, Гарабаг.

Бу елә—торпага сөнкәрди сөнөн,
Кэлиб имдадына өвлади-Вөтөн.
Зэфэринлә башын үстүндэки чөн
Чэкилэр, бир дө күлэрсэн, Гарабаг,
О күнө, гүдрөтө әһсән, Гарабаг!

Сөни тарих јашадыбдыр, јашадар,
Тутса да јад башын үстүндө гөрар,
Ана өз оглуну дар күндө арар—
Бура өз ев—ешијимдир, Гарабаг,
Исти гојнун бешијимдир, Гарабаг!

Гарабагсыз нэчијәм, сөјлә кимәм?
О сазымдыр—көкү үстүндө симәм,
Мөн онун дәрдинә лоғман-һәкимәм.
Јаран өз доғма јарамдыр, Гарабаг,
Сәнсиз өмрүм дө һарамдыр, Гарабаг!

Азәристан сәсинә сәсди сөнин;
Көз дикән мүлкинә—накәсди сөнин,
Дөјүшүн һәгди, мүгәддәсди сөнин,

Демә, һагтын үзү күлмәз, Гарабаг,
Инчәләр, амма үзүлмәз, Гарабаг!

Ермәни һәггини дүзмүр сапына,
Күвәнир Гәрбә—өзкәнин топуна.
Јетишәр вахт—галмајыб чох да буна,
Говулар... сәбр елә бир дәм, Гарабаг,
Мат галар һәрбинә аләм, Гарабаг!

Шәһидин гатилинә олсун әјан:
Дәрини вәһшитәк хәнчәрлә сојан,
Еј ана гәлби, көксүндә ојан,
Тутачаг сизләре диван Гарабаг;
Јатдыгын сәнкәрә гурбан, Гарабаг!

Күн кәләр, дағларыны мән кәзәрәм,
Дагыныг телләринә күл дүзәрәм,
Һәр бәла бәһринә дүшсәм, дөзәрәм,
Дөзмәрәм фиргәтинә, ај Гарабаг,
Јохдур аләмдә сәнә тај, Гарабаг!

Әзизим, кәлмәсә даим сорагын,
Өвладың јан гоја билмәз папагын.
Үзүләрсә додағымдан додагын,
Һара дөннәм гара үзлә, Гарабаг?
Нечә диннәм гара үзлә, Гарабаг?

Көзләриндә гызаран дан—Бакыдыр,
Чанына чан, ганына ган—Бакыдыр.
Бу дөјүшләрдә командан—Бакыдыр,
О јанан һәгг очагындыр, Гарабаг,
Мәш'әлиндир, чырагындыр, Гарабаг!

ТӘБРИЗИМ, БАКЫМ МӘНИМ!

Бир ананын ики көзү—
Еј Тәбризим, Бакым мәним!
Јарасында һичран көзү
Гөвр еләјән хакым мәним.
Еј Тәбризим, Бакым мәним!

Бирі аһам, бирі атам—
Кәламымда јохдур хәтам:
Бирин тутам, бирин атам?!
Ики ады пакым мәним.
Еј Тәбризим, Бакым мәним!

Араз дашды—дага дөндүм,
Күлләр ацды—бага дөндүм.
Сола дөндүм, сага дөндүм—
Сиз олдуһуз мүлкүм мәним.
Еј Тәбризим, Бакым мәним!

Үмидимдә очаг јанды,
Үрәјимдә сөз ојанды.
Севинчимдән һаваланды—
Башымдакы бөркү мәним.
Еј Тәбризим, Бакым мәним!

Бах фәләјин тәдбиринә,
Шәфәг дүшүб дан јеринә.
Гонаг кедир бир-биринә—
Әрдәбилім, Шәким... мәним.
Еј Тәбризим, Бакым мәним!

О тај, бу тај өз бағымдыр,
О даг, бу даг өз дағымдыр.
Савалан шаһ будағымдыр,

Дәдә Горгуд—көкүм мәним.
Еј Тәбризим, Бакым мәним!

Бир вахт ајры бүсат варды—
Тој-јасымыз бир оларды...
Ел гыз верәр, гыз аларды,
Белә иди илким мәним.
Еј Тәбризим, Бакым мәним!

Өмүр башсыз јелә дөндү,
Нә данышды, нә дә динди.
Вәтән икијә бөлүндү,
Тәрсә дүшдү бөлкүм мәним.
Еј Тәбризим, Бакым мәним!

Көнлүм, олма дәјмә-дүшәр,—
Өз тахтындан дүшәндә шәр,
Ај дәјишәр, ил дәјишәр,
Күләр бәхтим, севким мәним.
Еј Тәбризим, Бакым мәним!

Бир күн кәләр—Араз дашар,
Һичран, һәсрәт узаглашар.
Ајрыланлар гуцаглашар—
Буна јохдур шәкким мәним!
Еј Тәбризим, Бакым мәним!

А Р А З

Јенә кәлди вургун кими
Сорагына көнлүм, Араз!
Өз арзуму, диләјими
Кәл, сәнинлә бөлүм, Араз!

Улдузлары саја-саја,
Инсан учуб гонду Аја.
Мәним бу тајдан о таја
Нечин чатмыр әлим, Араз?!

Сујун лилли, дајаз, дәрин,
Тиканлыдыр мәфтилләрин.
Горхулудур саһилләрин—
Сөјлә, нечә кәлим, Араз?!

Бир аз тохда, дајан, бары,
Гој әрисин һичран гары.
Гардаш ели, дост дијары
Сәрбәст кәзә билим, Араз!

"Араз" чағырдым адыны,
Көнүл тапсын мурадыны.
Сонра чапсын өз атыны,
Синәм үстдән, өлүм, Араз!

Өз һөкмүнү верәр заман,
Мүшкүлүмүз олар асан.
Истәјирәм чыхым јасдан,
Үрәјимчә күлүм, Араз!

Күн кәлсин ки, севиним мән,
Шаир тәк сөз ачым сәндән.
Бир анадан, бир Вәтәндән
Илһам алсын елим, Араз!

Араз, даһа батма гана,—
Зүлм еләмә бу Тәрлана.
Азад кечим мән о јана—
Көз јашымы силим, Араз!

ДҮНЈА

Биз јох икән вара кәлдик,
Аман дүнја, аман дүнја!
Һеч билмәдик һара кәлдик,
Јалан дүнја, јалан дүнја?!

Һисс етмәдән сәнли, сәнсиз,—
Јаша долдуг, бој атдыг биз.
Бу күнүмүз дүнәндән пис,
Күлмәлисән јаман, дүнја!

Бир әлиндә әлван чичәк,
Бир әлиндә зағлы түфәнк.
Әзәлиндән индијәдәк—
Сән һамансан, һаман дүнја!

Бәлли дејил варын, јохун,
Кимдир ачын, кимдир тохун?
Каманындан чыхса охун,
Гәддин олар каман, дүнја!

Кечә кечди, дан агарды,
Дедик игбал бизә јарды.
Ким совурду, ким апарды,
Кимә галды саһман дүнја?

Өз шөһрәтин, өз ад-санын...
Мәскәнидир Јер инсанын.
Һијләсиндән кор Шејтанын—
Әлдә галыб јахан, дүнја!

Нәдир гырғын, бу өлүм, јас?...
Мөчүзәдир—олсан хилас.

Белә кетсә даһа галмаз
Сағлыгына күман, дүнја!

Сон гој һәрбә, фәлакәтә,
Чатдыр бизи сәадәтә!
Говушмаса мәнәббәтә—
Раһат олмаз Тәрлан, дүнја!

ТЕҲРАНЫН УЛДУЗЛАРЫ

Асиманда көр нечә
Чилвәләнир кәлинтәк—
Теһранын улдузлары.
Шәфәгләрдән рикбәрәнк
Нур төкүлүр үзүмә,
Көз дикилир көзүмә—
һәрәси бир дүрр-инчи,
Илһамымын севинчи—
Теһранын улдузлары.

Шаһларын заманында
Белә парлаг дејилди
Теһранын улдузлары,
Сонсуз әләмдән савај
Башга сајаг дејилди
Теһранын улдузлары.
Инди нәдәндир белә,
Тәзә бүсат, тој-дүјүн
Гуруб көјүн үзүндә.
Көз вурурлар әркөјүн—
Теһранын улдузлары.

Бир заман Гәмәр "ханым"
Булудларын далында
Јашмага бүргүнәрди,

Дејәрдим мәнән күсүб—
Чох сојуг көргүнәрди.
Инди көзүм сәмада,
Күлүр көјүн гызлары—
Теһранын улдузлары.

Дил ачды дан улдузу,
Деди:—Јохса гафилсән?
Бу сирри јахшы бил сән—
Бизим дә ешгимиз вар,
Онсуз гөнчә—күл олмаз!
Шаһлар һөкм едән елдә
Улдузлар парылдамаз!

Инди елләр олубдур
Истәјинчә камијаб,
Үрәкләрә һәкк олуб,
Гызыл хәтлә ингилаб!
Бах, одур дилләндирән
Асиманда сазлары—
Бу шәнлијә гошулуб
Теһранын улдузлары!

БИР САЗ ОЛУМ СИНӘН ҮСТӘ БАС МӘНИ!

ЧИНАР ВӘ ТУФАН

Јол гырагы, јашыл чәмән, мәгрур бир чинар,
Күләк әсир, јахасыны јыртыр "будаглар.
Јарпаглар да јер сүпүрүр орда-бурада,
Чәмән күсүб, бу дәншәтә һејрандыр о да.
Гушлар сусуб, карван јатыб јолда-чыгырда,
Рузкар јенә рәгс еләјир бу чал-чагырда.
Шаһә галхыб, дөјүшдәдир туфан Чинарла,
Јарышдадыр хејир шәрлә, дөвран Чинарла.

Шимшәк чахды, шахәләнди һеј сачаг-сачаг...
 Хан Чинардан гопуб дүшдү ири бир будаг—
 JARпаглары талејиндән асылы галды,
 Өмрү—көнүл дөфтәриндә Jазылы галды.
 "Ганлы" будаг һарај чәкир—Jарпаглар һәзин,
 Jаслы Чинар өз бағрына "басыб көрпәсин".
 Туфан күлдү—орду Jыхан сәркәрдәләр тәк,
 Деди: —Мәним адым Туфан, ганадым—Күләк!
 Инди сөjlә нә һалдасан? Даныш, еј Чинар,
 Бир әсимлә будагыны етдим таримар.
 һарда галды мәнә мејдан дејән күнләрин?
 Мән газмышам мөзарыны дәриндән дәрин!
 Jашыл дону далга-далга гывырлан Чинар,
 Нә"рә чәкди—нә"рәсиндән сарсылды аләм.
 Jарпаглары пәрән-пәрән "соврулан" Чинар
 Деди: —Шәррин хисләтиндән долмуш пијаләм!
 Ешит, Туфан, сән әсмәкдә олсан да өткәм,
 Мән Чинарам, анам торпаг, чаһандыр өлкәм!
 Әбәс шејдир өјүнмәјин, белә әсмәјин,
 Әјилмәјән вугарыма кәмәнд атмагын.
 Хисләтиндир—Jашыллыгы асыб кәсмәјин,
 Инсанларын нәфәсинә зәһәр гатмагын,
 Гузгун кими чөвләнкаһын асиманды бил,
 Вај онда ки, әл-ајагын Jерә бәнд ола..
 Ганадына күвәнсән дә бу, мүмкүн дејил,
 Даг чүссәли чинарлара худавәнд ола!
 Мән Чинарам—көкүм дәрин, Jурдум тәбиәт,
 Сәни Jахыб Jандыран да Jашлы донумдур.
 Белә туфан, белә шимшәк, белә гијамәт
 Чох көрмүшәм—нә әввәлим, нә дә сонумдур!

ГЫЗЫЛКҮЛҮН ӨЛҮМҮ

Бир баг кәнарында дүшдү нәзәрим,
 Әзилмиш, Jаралы бир гызылкүлә.

Титрәди үрәјим, әсди дизләрим,
 Көзәллик гызыны көрәндә белә.

Һансы дашүрәкли билмәдим нәдән
 Чичәкләр тачыны бу күнә салмыш?
 Сары бүлбүл илә дејиб-күлмәдән,
 Jашыл Jарпаглары солуб саралмыш...

Кеч кәлиб, тез кедиб о күл дүнјадан,
 Үрәјим сыхылды вахтсыз өлүмдән.
 Мән күлүн дәрдинә гәрг олан заман—
 Бир меһрибан гоча тутду әлимдән.

Сөjlәди: —Ај огул, нә олмуш сана,
 Фикрини бүрүмүш гаранлыг, думан?
 Мән Jаралы күлү көстәриб она,
 Дедим ки, бах, будур мәни Jандыран!

О гәдди әјилмиш ағсагтал киши—
 Gyыг көзләрини дикди көзүмә:
 —Беләдир дүнјанын әзәл кәрдишн,
 Кәл, Jахшы гулаг вер мәнм сөзүмә.

Бала, инсан дөнүб көjdә гартала,
 Улдуздан, Күнәшдән, Адан бач алып,
 Амма Jер үзүнү бүрүјүб бәла—
 Инсанлар бу күлдән учуз сатылып.

Һәлә дә дүнјанын әшрәфи Инсан,
 Ајаглар алтында әзилмәкдәдир.
 Шөһрәт, пул азары ачдыгча мејдан,—
 Әлимиз һәјатдан үзүлмәкдәдир...

Чичәк көзәлликдир, руһа бәзәкдир—
 Өмрү узун олар хәзан олмаса.

О кимә кәрәкдир, нәжә кәрәкдир
Дүшүнән, ярадан Инсан олмаса?!

**АҒСАЧЛЫ ҺӘКИМ
/Ихтисарла/**

Кәнчлик вә мәктәб достум Һәким
Әли Гафаров үчүн

Сәни көрмәмишәм тамам гырх беш ил,
Дејирләр, агарыб башын гар кими.
Кәнчлик хатирәмиз гочалан дејил,
Галыб хәјалымда нечә вар кими.

Бир әсрин жарысы—пајыз, гыш, баһар...
Кечәләр јерини вериб күндүзә.
О күнә, о вахта узанан јоллар
Әрзин күрәсиндән јахындыр бизә.

Әһдим вар—көзүндә галыбдыр көзүм,
Талејим гој ачы бахмасын мәнә.
Нуһдан өмр аларам, Әјубдан дөзүм,
Гој өлүм гығачы бахмасын мәнә.

Аг сачын зијнәтдир—чәкдијин тәләш
чырагдыр өмрүнүн гафиләсиндә.
Һаны сәнин кими бәхтәвәр гардаш,
Дөрд Һәким јашаја аиләсиндә?!

Аг сачлы чох инсан таныјырам мән,
Јалныз өзү үчүн јашады анчаг.
Сән күлзар ичиндән дәрдин јасәмән,—
Әтрини ел дууду өзүндән габаг.

Һәсәд апарырам—узандыгча јаш,
Сәнин сачларынын дүмаг рәнкинә.
Мәним сачларым да агарајды каш,—
Бир гурбан кәсәрдим һәммин о күнә! ..

ДУРНАЛАР КӘЛӘНДӘ...

**Чәнуби Азәрбајҗандан Шимали
Азәрбајҗана пәнаһ кәтирән
мүһачирләре**

Баһар дејә гатарланды сәмада,
Ганадлары гајым-гывраг дурналар.
Әлләриндә дөјүш вахты Бабәкин
Көјнәјиндән ганлы бајраг—дурналар.

Шимшәк чахды булудларын көзүндә,
Ајры дүшдү дурналарым гатардан.
Отуз једди јәј, гыш өтдү о күндән,
Биз гочалдыг, гочалмады о һичран.

Дурналарым о һәсрәтдә, о гәмдә
Һарда галды?! —Ана Вәтән чәкди чар.
Кәпәздагдан сораг кәлди бу дәмдә:
—Үрәјмин башындадыр дурналар!

Әфсанәви, сирли јоллар усанды,
Инсан исә деди, үрәк, сакит ол!
Узандыгча гуртармады, узанды,
Гашла көзүн арасындан јахын јол...

Хүдафәрин көрпүсүндә јол ики,
Көркәминдә, бахышында дөрд—губар.
Бу көрпүнүн ени, боју нәдир ки,
Дөнә билмир јувасына дурналар?!

Вәтән деҗә сәсләнәндә о таҗда—
Фәрҗадлары гулагымда сәсләнир.
Кәлмәдиләр... сәсим батды һараҗда,
Бу, фәлакәт, дәһшәт деҗил, бәс нәдир?!

Нә вахтдыр ки, көзләрем о карваны,
Көзүм галыб тозлу юллар боюнча.
Анд ичмишәм, тәрк етмәрәм чаһаны,
Сизи өпүб-гучмаҗынча доюнча!

Багрым башы яныр сизи ананда,
Јох, деҗилдир бу нискилим өтәрки.
Бахышларым Араз үстә гонанда
Сөҗләмишәм:—Дәрдимизин нә фәрги?!

Ана јурда сиздә олан үлфәти
Чиңәкләрин баһарында көрмүшәм.
Сәбриниздә бу дөзүмү, һикмәти
Саваланын вугарында көрмүшәм.

Султан кедиб, әсмир шаһлыг рузкары,
Тој-бајрамдыр дәрдли елләр күләндә.
Күн олсун ки, шадлыг едәк биз, бары,
Мүһачирәт дурналары кәләндә!

ЗИРВӘДӘ КҮНӘШ

Һәмишә зирвәдән боҗландын мәнә,
Бахмышам, бахмышам, гамашыб көзүм.
Әлчатмаз олсан да, чатмагчүн сәнә
Бир ан безмәмишәм өзүмдән өзүм.

Сел ахар, даг учар, —мәнсә әксинә,
Ахмышам, дашмышам, јаша долмушам.

Сән—мә'шуг, мән—ашиг, дүшүб изинә
Нә әлдән дүшмүшәм, нә јорулмушам.

Гартал хәҗалымда олдун сирдашым,
Һәсрәтим бәхтимә гәним кәсилди.
Дәјрман дашытәк җырланды башым,
Сәнсиз—үјүтмәҗә дәним кәсилди.

Бир овчу сансамда өзүмү еркән,
Мән дүшдүм торуна—овландым сәнә.
Мин дәфә өлсәм дә, дирилсәм дә мән,
Сән һагсан—демәрәм товландым сәнә!

Дедим:—Үрәјими исиндир, —Дедин:
Јалварыб сытгамаг јарашмаз јара!
Мәни мәһәббәтлә кәл, диндир, —дедин,
Тәбибсиз, дәрмансыз битишмәз јара.

Мән һәм узагдајам, һәм дә чох јахын,
Јахынам доғмаја, узагам јада.
Јохса дәмир әсән, полад чарыгын—
Мәним һәсрәтим чәкмә дүнјада!

ТУНЧ ҺЕЈКӘЛ

Халгымызнын көркәмли шаһри
Кәнчәли Сәбаһинин хатирәсинә

Даглар уча, јоллар узун
карван кедир...

Ғызыл күнәш о карвана
сарбан кедир.

Шух сөјүдләр пәришандыр саһил боју—
о тај, бу тај.

Тәбиәтдә сәда юхдур һычгырыглы
сәсдән савај.
Карван кедир, узагларда Гылынчдагы
һарај салыр,
Карван кедир, Гылынчдагы гочалартәк
фикрә далыр.
Һәр күн она һејран-һејран бахан көзләр
дүшүр јада,
Бу күн онун өз јаврусу Кәнчәлидән
олур чида.
Башында дүмаг шәлмәси,
додагында вај кәлмәси,
Јамачларда гузуларын
јазыг-јазыг мәләшмәси,
Мијаб кәнди атыб шәнлик
дашын бу күн,
Налә чәкиб, чалыр вида
маршын бу күн.
Көзләринә гәһәр долуб
Гылынчдагын,
Дејир:— Мәни динләјәнләр
кәлсин јахын.
Дүздүр, дагам—адым Гылынч,
өзүм гылынч,
Сөзүм гылынч, изим гылынч,
үзүм гылынч.
Сәнсә тутгун фәзаларда
өтән бир гуш,
Догма јурддан, јувасындан
"итән" бир гуш.
Еј дидәркин тәлелјиндән
күскүн чочуг,
Хәзан вурмуш гәлби шан-шан
мискин чочуг.

Гылынчымы вердим сәнә,
бас багына дөнә-дөнә
Гылынчсыз да мән бир дагам,
өз даглыгым бәсдир мәнә!
Гылынч олса—гоч Бабәкин гырыб чатан
гылынчыдыр,
Гәләм олса—Нәсиминин даг ојнадан
гылынчыдыр!
Сән елимдә тарихләшән,
мүдрикләшән Сәбаһисән,
Дүнәнимин, бу күнүмүн,
сабахымын сабаһысан!
Чај адлајан, дағлар ашан,
гајаларда гарталлашан,
Дәдә Горгуд бабам кими
улулашан, камаллашан
Сәбаһисән—Кәнчәлисән!
Халгымызын гәләм тутан
кәнч әлисән.
Дәрјаларда гуштәк сүздү
ағ јелкәнин,
Туфанлара дүшдү, дөздү
ағ јелкәнин.
Әлимдәки су сыгаллы
мәрмәрә бах—
Гәләнимлә кечә-күндүз
мән јонараг,
Икинчи бир кәнч Сәбаһи
"хәлг етмишәм",
Шејтанларын овгатыны
тәлх етмишәм.
Гој учалсын шејримиздә заман-заман
тунч һејкәлин,
Тарих боју нә гар көрсүн, нә дө туфан
тунч һејкәлин.

Һежәлиһә мәскән олсун
                                 Әркин башы,
 Зиһнәт олсун Тәбризимә
                                 од бахышы.
 Ордан бахсан Әләмдара,
                                 Мәрәндә сән,
 Дүшсүн јада ушаглығын—
                                 кәндиһи кәрәндә сән.
 Миҗаб кәнди, Миҗаб кәнди,
                                 өз оғлуна дигәтлә бах,
 һүснүндәки әмәлләрә
                                 нур сәһиләр гучаг-гучаг.
 Миҗаб кәнди, Миҗаб кәнди,
                                 вәдәндир торпағын сәһни,
 Фәхри олуб әһилмәһән
                                 бир диярын, бир өлкәһән!
 Нәр кишиләр дүнҗамыза
                                 әсил кәләр, әсил кедәр,
 Дөвран дөнәр заман өтәр—
                                 вәсил кәләр, вәсил кедәр...
 Миҗаб кәнди Әләмдардан
                                 Әркә бахар,
 Күнәһ бахар, күзәһ бахар,
                                 өлкә бахар,
 Деһәр:— Әркин башындакы
                                 о боуланан Сәбаһидир,
 Дүнәһимин, бу күнүмүн
                                 сабаһымын сабаһыдыр!
 Дәрлдән гашы чатылмаһан,
                                 будаг-будаг атылмаһан,
 Кимҗа олуб, кимҗакәрин
                                 күрәсинә гатылмаһан,
 Мәгрур бахан Сәбаһидир—
                                 тунч һежәли дүмдүз дуран,
 Әрки һәр ан нурландыран,

                                гәләмилә Вәтәһимин
 Очагыны кур јандыран,
                                 тонгал Јахан Сәбаһидир!
 Гајаларда шәләләтәк,
                                 дәрәләрдә ал лаләтәк,
 Дилимизин шәрбәтинә
                                 әтәк-әтәк
 Чиңәк сәпән Сәбаһидир,
 Вугарыны һәр фәсилдә
                                 күнәш өпән Сәбаһидир!

ПАҢЫЗЫМ МӘНИМ

Шаирләр адына дедиләр хәзан,
 Иңчимә, иңчимә, паҗызым мәним!
 Сөзбаз олмасајды һәр әһли-јазан—
 Хиҗфәт чөкәрдиһи Аразым мәним!

Јаландыр—кәдәрлә екизсән, екиз,
 Баһарын көзләри күләрми сәнсиз?
 Һәр дәфә сәһилә көрүшәндә биз—
 Ше'р олур гәләмә ниҗазым мәним!

һүснүнә вургунам—јаздығым кими,
 Адыны гәлбимдән асдығым кими;
 Сазымы бағрыма басдығым кими—
 Ешгинлә сәсләһиһ авазым мәним.

Дедим:— Меһманынам, төкүлүр хәзәл,
 Дедин ки, һејвалар сараланда кәл!
 Севкими тутмушам әлимдә мәш'әл —
 Кәзир дүнҗалары бу арзум мәним.

Тәбиәт—дүнҗанын маһир нәггашы,

Думанда агарыр Сәһәнкин башы;
Бахырыг Күнәшә—дуруб жанашы,
Гонаг кәләнәчән күл жазым мәним.

Һәятла чарпышмаг—дөҗүшдүр анчаг —
Баһарын әтрини хәзандан алмаг!
Туфанлар гопса да, парылдаҗыр бах —
Зәһмәтин шөвгүндән дәрҗазым мәним!

Паҗыз күләҗинин нә хошдур сәси,
Көнлүмүн бәнзәҗир она нәгмәси.
Дагылсын шаирин гәми, гүссәси—
Оху, чөвлан етсин пәрвазым мәним!

Әзәлдән җашадым өз адымла мән,
Учдум җара алмыш ганадымла мән.
Кечдим туфанлардан инадымла мән—
Олса да дәриним, даҗазым мәним!

ҺАҖАЛЫ ГАЛДЫ...

Бир гәһрәман ананын өлүмү шәрәфинә

Бир ана көзүнүн чырагы сөндү,
Җетимләрин көзү горалы галды.
Бага багбан олду—барын көрмәди,
Вахтсыз хәзан вурду, саралы галды.

Бир дурна аҗрылды өз гатарындан,
Ше'р дүнҗасындан, сөз гатарындан;
О күн ки, дөндәрди үз гатарындан—
Дурналарын тели гадалы галды.

Улдузтәк җанырды асиманда тәк,

О сөндү—башында нурлу бир чәләнк.
Өз ана өмрүнү җшады әр тәк,
Арзусу, әмәли һәҗалы галды.

Ону мәст едәрди баһарын меһи,
Гушларын нәгмәси, чобанын неҗи.
Көзләди—кәлмәди көнүл севдиҗи,
Овчуҗа туш олмуш маралы галды.

Булаглар сусанда, селләр күсәндә,
Кечә җахасына улдуз дүзәндә
О кетди—Новрузун җели әсәндә,
Соналар көлүндән аралы галды.

Бир заман Тәбриз дә хар олду җада,
Зеһнәб паша кими кәлди фәрҗада.
Еҗ ана, бизимлә етдин әлвида,
Көнлүндә бир ешгин вүсалы галды.

Көрдү фәлакәти, гары, җагышы...
Көрмәдим кәдәрдә чатылсын гашы.
Јумулду көзләри, гартал бахышы—
Тәрланам, гәлбимдә завалы галды!

... МӘНИ

Илишмишәм бир сәҗадын торунда,
Говрулмушам очагынын горунда;
Јанмаг үчүн көзләринин нурунда
Сәһәр—сәһәр кирпијиндән ас мәни.

Чарпазлашыб әришимлә архачым.
Севким олуб сәдагәтим, сөз тачым.

Дунја бөјүк—белин гучуб гулачым,
Анам догуб бу хислөтдә хас мәни.

Рәгиб олду ешгимизин огрусу,
Сән шәкдәсән, күмандасан, догрусу.
Кәләчәксән, кетмәјинин агрысы
Даг олса да, —јора билмәз јас мәни.

Елә санма, јүкү салхаг көчәм мән,
Сән кәлмәмиш бу дунјадан көчәм мән,
Гыл дејиләм һәр ијнәдән кечәм мән,
Бир чинарам, догра мәни, кәс мәни.

Сән Әслимсән—баһарымдыр күл үзүн,
Атәшиндән шәларәләр сәпилсин.
Хош сәсини ешитмәјән нә билсин
Гул еләјиб сәсиндәки сәс мәни.

Чиловдарын—Гара Мәлик... бу күн дә
Далынчајам—мән архада, сән өндә,
Дил шәкәрә, шәкәр шәһдә дөнәндә
Бир саз олум—синән үстә бас мәни!

Бу нә наздыр? Өз назында батан сән,
Назын варса, алан мәнәм, сатан сән.
Алдадаммаз, көјөрчиним, инан сән—
Һәр назлынын назындакы наз мәни.

Чохун кедиб, азын галыб, а Тәрлан,
Өмүр сүрмәк нә мүшкүлдүр, нә асан.
Јоллар узун—кеч гајытсан, јубансан,
Севдамызын башдашына јаз мәни!

О ТАЈА, БУ ТАЈА УЧУРАМ АЗАД

ВӘТӘНДӘН ВӘТӘНӘ /Поэма/

Кечәдир... Ај чыхыб, сакитдир аләм,
Өтүшән анларын һүснү губарсыз.
Шаирин әлиндә тәләсир гәләм,
Шаир хәјалдадыр, гәләм гәрарсыз.

Г Ә Л Ә М :

Нәји көзләјирсән? Даныш, еј һәким,
Гој сәсин дилләнсин көнүл тарында!
Сөјлә нә вахтачан интизар чәким?
Гурујуб галмышам бармагларында!

Ш А И Р :

Јох, мәним сирдашым, киләјләнмә, кәл,
Биз ки, анд ичмишик өз әһдимизә.
Бу, нә рубайдир, нә дә ки, гәзәл,
Сәрт гаја рәгибдир чошгун дәннизә.

Әчәл узаг дејил, дуруб кешикдә,
Бу әсәр чохданкы һәјәчанымдыр.
Кечдијим јолларын кешмәкешиндә:
Бәлкә дә ән бөјүк имтаһанымдыр.

Чаһана көз ачдым, Бакыны көрдүм,
Бахдым чамалына—шәһәрим дедим!
Гәлбимдә Хәзәрин шәклини һөрдүм,
Гызыл шәфәгләрә сәһәрим дедим.

Јаманча дәјишиб мән көрән Бакы,
Зәһмәтдән од алыб чырагланыбдыр.
Һүнәр бағчасындан күл дәрән Бакы
Гоча чинар кими будагланыбдыр.

Кечди ушаглыгым нечә—билмәдим,
Билмәдим нә сајаг доланды әјјам.
Јахшыны јамандан сечә билмәдим,
Билмәдим дүнјанын һарасындајам.

Јашыма, өмрүмә чаланан илләр,
Пајыз сәфәринә чыхды гатарла.
Једди јаш—бәхтимә сәддикчә күлләр,
Мәктәбә јолландым саф дуғуларла.

Ачылды гаршымда тәзә бир чыгыр,
Севинди әлимдә тәзә чичәкләр.
Көрдүм ки, һәвәсим мәни чагырыр,
Долду үрәјимә тәзә диләкләр.

Көрпә бүлбүл идим—будага гондум,
Сәсләди гојнуна бағча-бағ мәни.
Сөздән чәләнк гојмуш бир дага гондум,
Зирвәјә галдырды бу торпаг мәни.

Һаны о гол-һанад? һаны о гүдрәт,
Јенә дә гыј вуруб учалам көјә?
Һаны о шәһпәрим, һаны о вүс'әт —
Галхым фәзалара "Тәрланам":— дејә.

Пајыз галысыны јелләр дөјөндә,
Илк мәктәб күнләрим күлшәнә дөндү.
"Ана" кәлмәсини һөчәләјөндә,
Дүнја көзләримә чәннәт көрүндү.

Синифдән синифә кечдим илбәил,
Бәхтимдә бир хәзан, думан көрмәдим.
Зүлмәтә сөјләдим:— өнүмдән чәкил!
Һагтымда тәмәнна уман көрмәдим.

"Алтыја" әлвида дејиб севиндим,
Әјләшдим "Једди"нин күрсүсүндә мән.
Дүнјада нә гәдәр хошбәхтәм, дедим—
Тутмушам мәктәбин Ана әлиндән!

Мәктәбдә өјрәндим, көрдүм мин дәфә,
Учмагы, галхмагы, ода јанмагы...
Күн кәлди, өјрәндим мән илкин дәфә
Ше'р күлзарында ганадланмагы.

Көрдүм нечә бајрам, нечә тој-дүјүн,
Һај вердим көнлүмүн ше'р сәсинә.
Јахшы јадымдадыр, ыгышдыг бир күн
Физули ше'ринин тәнтәнәсинә.

Шәклинә бахырам—өтән замандан
Гәмли һекајәт вар бахышларында.
Кечсә дә һәјатын фыртынасындан,
Бир бута солмајыб нахышларында.

Көр нечә дикилиб көзләр устада,
Натигләр күрсүдә данышыр бир-бир.
Јарашыр дејилән сөzlәр устада—
Она мәһәббәтин ифадәсидир.

Сөз алыр чәлимсиз зәиф бир оғлан,
Јеријир күрсүјә чәсарәтлә о.
Улу Физулијә верир әрмаган—
Охујур ше'рини һәрарәтлә о.

Бөјүдү, учалды балача шаир,
Көзүмүн өнүндө дөндү гартала.
Олду хәялымда лап уча шаир,
Сәнәт зирвәсинә чатды аз гала!
Ше'р зирвәсинә о күн баш әјдим,
Мән нашы сәјјадам, о,—үркәк марал.
Әлимдә ох дејил, ахы нејләјим?!
Гәләмдир, сәниндир бу, үркәк марал!

О дөндү, көзүчү бахдым һүснүнә,
Сөјләди:— Нәдәндир сәни гәм алыб?!
Чијининин үстүндән бојланды мәнә:
—Чохлары бу јолда јорулуб галыб!

...Новруз бајрамыдыр—бәзәниб Бакы,
Өмүр тәзәләнир, бал-шәрбәт дадыр.
Севинир Шамаһы, Гарабаг, Шәки...
Баһарын бүсаты бу бајрамдадыр!

Әлибош дејиләм бу шәнликдә мән—
Илк ше'рим—илк сөзүм, илк совгатымдыр.
Өз көнүл бахчамын чичәкләриндән
Тутдугум күлдәстәм, шух овгатымдыр!

Ичимдә чырпынан бу дујгулардыр—
Тез-тез сорушурам өзүм өзүмдән:
"Ше'римин бир ше'рә охшары вардыр?!
Јохса бу севдада алданмышам мән?! "

Мәктәбдә јыгынчаг, тәнтәнә, шәнлик,
Фәрәһим, әмәлим, диләјим күлүр.
Һәр тәрәф јамјашыл, һәр јан күлшәнлик,
Шәбнәм јох, күлләрдән күлүш төкүлүр!

Јыгынчаг кур кечир, бир гыз данышыр—
Сәсиндә хәзәрин аһәнки вардыр.
Јох, јох, даг чајытәк гајнајыб дашыр,
Санки тој либаслы кәлин-баһардыр!

Гылман мүәллимим галхды сәһнәјә,
Деди:— Сөз верилир Јашара инди.
Доғрусу, билмәдим о заман нијә
Үрәјим сыхылды, аста дөјүндү?!

Јанашдым күрсүјә горха-горха мән,
Достларым јер-јердән алгышладылар.
Ше'римн охујуб, дүшдүм сәһнәдән,
Гопду бир агыздан: "Јашасын Јашар! "

Аһәстә бир нәфәс чәкдим дәриндән,
Бәјагкы һәјәчан дөндү севинчә.
Никаран галмышдым, дүзү, онда мән:
"Биринчи ше'римн охудум нечә?! "

Нә даным, о күндән газандым "ад-сан",
Һәр јетән сорушду һеј дәнә-дәнә:
—Ај Јашар, бу ше'ри нечә јазмышан?
Суаллар чаланды бири-биринә...

Дедим ки, күнәшин үзүндән өпән
Бу Бакы, бу Хәзәр ше'р дејилми?!
Дәнизин көксүнә инчиләр сәпән
Күмүшү ләпәләр ше'р дејилми?!

Дедиләр, ше'рини чапа вер, Јашар,
Бәлкә өз илһамын олду јар сәнә.
Шөһрәтин һавасы гәлбини охшар,
Верәр гучаг-гучаг јадикар сәнә!

Бәли, о илк ше'рим тутду әлимдән,
Кетдим архасынча—динмәз-сөйләмәз.
Өзүм дә хошландым бу әмәлимдән,
О күнә күн чатмаз, тапылмаз әвәз.

...Сәккиз нөмрәли ея, бахырам она,
Бахырам, јухары чыха билмирәм.
Әлчатмаз көргүр мәнә о бина,
Фикрими бир јерә јыга билмирәм.

Позур хәјалымы шүбһә, күманлар,
Дејирәм, мәнә бу тәрәддүд нәдир?
Ичимдә сөз адлы күчлү туфан вар.
Галхырам пилләни инамла бир-бир...

Көрүрәм бир нәфәр чыхыр отагдан,
О кимдир? һејрәтлә сүзүрәм ону.
Дөшүндә ордени көрдүјүм заман,
Дәрһал таныырам Сәмәд Вургуну!

Баш әјиб өнүндә, дејирәм:— Салам!
—Кими истәјирсән, сөјлә ај бала?
Даныша билмирәм, елә бил лалам—
Мәәттәл галырам дүшдүјүм һала.

Әлимдә аг вәрәг—көјәрчинсајаг,
Ше'ри үрәк-үрәк верирәм она.
—Де, өзүн јазмысан? Афәрин, гочаг!
Гонур тәбәссүмү додагларына...

...Охудум ше'рими мисра-мисра мән,
Вургунун мәндәдир бүтүн диггәти.
Миләмил дәфтәри алды әлимдән,
Көзүндә охунду һүснү-рәгбәти.

—Јахшы ки, садәдир, бала, көркәмин,
Көрүрәм, дирибаш, ајыг ушагсан.
Бир шәкил дә кәтир, олмасын гәмин,
Ше'рини журналда охујачагсан!

Анчаг асан санма ше'р јазмагы,
Сөзүн поладыны кәрәк әјәсән.
Һә, ше'р дејилдир чөрәк газмагы—
Төндирдән чыхара анан—јејәсән!

...Бу һикмәт өмүрлүк галды јадымда,
Һәдәфә дүз дәјди, лап күллә кими.
Галды, изи галды шаир адымда,
Устадын "вурдугу тәрс силлә кими!"

...Санадым күнләри—күнләр ох олду,
Гарангуш сајагы учду камандан.
Һәфтәләр тәгвимдән бир-бир јох олду,
Интизар көзүмә чөкдү думан, чән...

...Вугара раст кәлдим, бахды үзүмә,
Деди:—Хош мүждәм вар, сәнә ај Јашар!
Дедим:—Инсаф елә, гәлбими үзмә,
Сөјлә, бу һәрәкәт кимә јарашар?
—Муштулуг вермәсән, демәрәм инан,—
—О да көзүм үстә! —Бу, олду нисјә!
—Сөзүм сөздүр, сәнә гурбандыр бу чан!
Баш әјиб көз вурду инандым дејә.
—Инди көзләрини јум, мәнә бахма,
Азачыг сәбр елә, өзүндән чыхма.
Инди бах!

Көз ачыб баханда бирдән,
Дүзү, көрдүјүмә инанмадым мән!

Ше'рими, шәклими көрдүм журналда,
Көрән танымазды мәни бу Һалда—
Шаирлик өмрүмдә о илк сәһифә
Сәнәт тәләҗимә олду илк төһфә!
Мин арзум, диләҗим өндәдир Һәлә,
Истәсәм—билиҗим, елмим јүксәлә,
Әдәби дәрнәкләр, елми очаглар,
Билирәм, гәлбимә нур сачачаглар.
Үзүрәм арзулар үмманында мән,
Нә билим, үмманын әнкинлиҗиндән
Һеҗбәтли даглар галдырачаг баш,
Аг күнүм олачаг зүлмәтә јолдаш.
Нә билим гисмәтим сөнмүш очагмыш,
Күл олуб көҗләрә соврулачагмыш!

Үстүндән һәфтәләр доланды кечди,
Һәр дәми күнәштәк боҗланды кечди.
Фәрәһли күнләрим ашыб дашырды,
Имтаһан күнләри јахынлашырды.
Китаблар ачылып, бүкүлүр јенә,
Дүшүнчәм төкүлүр дәфтәр үстүнә.
Үч күндүр отагда кечир күнләрим,
Масамын архасы олуб сәнкәрим.
Атам кәлди евә хошәһвал, хәндан,
Тәбәссүм јагырды бахышларындан:
—Кедрик Ирана! ...
Фикрим олду мәһв,
Дедим ки, бәлкә дә ешитмишәм сәһв:
—Нә дедин, атачан, анламадым мән?
—Көчүрүк Вәтәнә кәлән һәфтәдән!
Билдим, арзуларым кедибдир бада:
—Бәс мәним мәктәбим, дәрсим, ај ата?!
—Дејирләр, Рза хан тахта чыхандан
Беһиштин өзүнә дөнүбдүр Иран!
—Атачан, дедиҗин доҗма Вәтәндә

Ана дилимиздә мәктәб—зад вармы?
Јохса бир ов кими дүшдүк кәмәндә,
Өвчунун гәлбиндә мүрвәт олармы?!

Атам данышмады, атам динмәди.
Билдим ки, одлара јанан мәнәм, мән.
О, миндиҗи атдан јерә енмәди,
Мәктәбим, мәдрәсәм чыхды әлимдән!

Ахы, һара кедим доҗма елимдән?
Кетмәҗин дашыны бәлкә атым мән?
Бакыдан әлими үзә билмирәм,
Ана һәсрәтинә дөзә билмирәм.

...Мәктәбдән гајытдым - үрәҗимдә гәм,
Бәлалы башыма доланды аләм -
Бу күн сон дәрсимдир, сон мәтләбимдир,
Бу, мәним нә арзум, нә тәләбимдир.

Гајгысыз һәҗатым дәҗишир демәк,
Әҗнимә башга бир дон бичир фәләк.
Једди ил јолларда - әлимдә чанта,
Јорулмаг билмәдән аддымлајанда
Мәнә һәмдәм олду вәфалы достлар,
Дүшүрәм сизләрдән аралы, достлар!

Рүзкарын ситәмли һөкмүнә бах, сән:
Ајрылып севдалы јар - ашигиндән.
Көксүмдә тәнкиҗир, богулур нәфәс,
Кәлир гулагыма јенә таныш сәс:
— Салам, Јашар!
— Салам, Вүгар!
— Јаман фикирлисән, бир хәбәрми вар?
— Нә олуб, бу гәдәр дүшүнчәлисән?
Чагырдым, сәсимә сәс вермәдин сән?

—Багышла, Вугарым, ганым гарадыр;
 Синәмдә үрәйм пара-парадыр.
 Биз ки, ушаглыгдан олдуғ сәмини,
 Гој дејим, мәнимлә бөлүш гәмини.
 Гырылды көнлүмдә дил-дил өтән саз,
 Дәјишир дөвраным, җахшы гулаг ас:
 Кәлди аҗрылыгын, һичранын дәми,
 Јаралы гәлбимин јохдур мәлһәми.—
 Бакылы, Хәзәрди һискилим галыр,
 Мәктәбим, китабым, тәһсиллим галыр.
 Дүнјаја көз ачдым бу дијарда мән.
 Бура һәм анадыр мәнә, һәм Вәтән!
 Он дөрд ил җемишәм черәјин, дузун,
 Гојунда алышан мин-мин улдузун
 Ишыгын нур сачыр сөзүмдә мәним,
 Шәфәги алышыб көзүмдә мәним.
 һәјатын тәзадлы үзү вар, инан,
 Үрәјим шан-шандыр бу аҗрылыгдан.
 Бурда догулсаг да, иранлыҗыг биз,
 Мәнә чох әзиздир Бакыла Тәбриз!
 Араздан о таја көчүрүк даһа,
 Бу һәсрәт өмрүмдән, баһадыр баһа!
 Инди билдинми ки, гардашым Вугар,
 Башымда нә мүшкүл бир гәзијә вар?!
 Вугар долухсунду, көзләриндә јаш:
 —Гәлбими сарсытды бу хәбәр, гардаш!
 Јаман долашыгдыр гоча дүнјамыз—
 Јазымыз гыш олуб, јаҗымыз пајыз.
 Тиканлы мәфтилләр һәр аддымбашы
 Кирпиктәк аҗырыб көз илә гашы.
 Нә гәдәр бу сәрһәд, чәпәр олачаг,
 Бәшәрин нәсиби кәдәр олачаг.
 Африка гаракүн, зүлмәт бир дијар,
 Асија әзабдыр, даим уфулдар.
 Авропа—гәсбкар, гылынч—галханлы,

Һијәти, мәгсәди әлләри ганлы...
 Фәгәт, үфүгләрдә сөкүлдүкчә дан,
 өз көһнә донуну дәјишир заман.
 Инсанын әзәли бир хисләти вар,
 Азадлыг ешгинә дагы парчалар!
 һагтын көзләриндә асылан пәрдә
 Зүлмә рәвач вериб о өлкәләрдә...
 Билирәм, гардашым, ағырдыр һалын,
 Сәбр ет, позулмасын даһа әһвалын.
 Кетмә, гал,
 Бу сәфәр фикриндән дашын,
 Јаз, јарат,
 Көјләрә учалсын башын.
 Иран башга аләм, башга бир дијар—
 һакимин һөкмүдүр бүтүн ихтијар.
 Иран феодаллар, гуллар өлкәси,
 Сус! — дејә богулур халгын һагт сәси.
 Әрбаба бәндәдир, гулдур әкинчи,
 Фәлакәт ичиндә дограныр ичи.
 Дахмалар кәндлинин, сарајлар ханын,
 Гызылкүл—ханымын, хар— Түкәзбанын.
 Вәтән дә, торпаг да ханлара мәхсус,
 Јашамаг, шән һәјат онлара мәхсус.
 Инчимә, гој верим бир суал да мән:
 Иранда бәс нәдир әлиндән кәлән?!
 Сәнәтми, тәһсилми, ја әкинчилик?
 —Бу суал әлиндә олмушам чилик.
 Елмин һәвәсијлә јашајырам мән,
 Ким алар тәһсили, сөлә, әлимдән?
 —Сәһвин дә бурдадыр, гој дејим буну—
 Иранда рузкарын нә олдуғуну:
 Гаты дүшмәнидир шаһ—саф һијјәтин.
 Јүксәлмәк истәјән бәшәријјәтин.
 Јараса күнәшдән гачантәк—о да
 Елимдән, әдәбдән горхур дүнјада.

Күлсә, чилвәләнсә елмин сәмәри,
Төкүләр башында тачынын зәри.
Јохсулун охумаг дүшсә бејнина,
Кәрәк аг кәфәни кејсин әјнина.
Кәл, јахшы фикирләш, кетмәздән габаг,
Кетдијин о дијар беләдир анчаг.
Севдијин Хәзәрин кәнарындакы—
Елмин, фәзиләтин көзүдүр Бакы!
Јашарчан, бу фикри кәл, башындан ат,
Гал, оху, асудә јаша, јаз, јарат!

... Ахшамдыр, отагда отурмушам тәк,
Дөјүр аста-аста гапымы күләк.
Ичимдә атыны чапыр фикирләр,
Бүтүн варлыгымы дара чәкирләр.
Бәхтимдәнми күсүм? Де, һансы намәрд
Дәрдимин үстүнә галады мин дәрд.
Бу сәһәр Вугарла көрүшдән габаг
Бакынын ешгилә күлүрдүм анчаг.
Инди Иран гәми—о тајлы гәмин,
Олуб һәмсәһбәтим, јахын һәмдәмин.
Вугарын сөзүнә јох шүбһәм, шәкким,
Јалныз сәдагәтдир гәлбинә һаким!

Ушагкән атадан галыбдыр јетим,
Ону дарда гојуб бу өлүм-итим.
Агылда, камалда, дәрсиндә пәрваз.
Елдән күч алыбдыр, китабдан нијаз.

Сөз ачды думанлы Тәбриздән мәнә—
Дәһшәтли, туфанлы дәниздән мәнә.
Очагсыз, чырагсыз мəkандан деди,
Баһары тамарзы хәзандан деди.
Иран чәһәннәмә дөндү көзүмдә,
Бәхтимин күнәши сөндү көзүмдә.

Дартылды әсәбим каман кими һеј,
Фырланды башыма отагда һәр шеј...

Ахшамдыр, отагда отурмушам тәк,
Дөјүр аста-аста гапыны күләк.
Ајрыла билмирәм дүшүнчәләрдән,
Галмышам ики јол ајрычында мән.

Јоллар, аман јоллар, аралы јоллар,
Мәчнунун гәлбитәк јаралы јоллар!
Һәр јол кәнарында јазылы бир сәнк,
Јолун мәнзилилә олуб һәмәһәнк.

Ахы, бу јолларын нә фәрғи вар ки?—
Бириндә дан кими гызарыр Бакы,
Бириндә гәлбимә чәкили Тәбриз,
Бәнөвшәтәк бојну бүкүлү Тәбриз!

Бахыр мә'лул-мә'лул Азәрбајчана,
Бахыр өвладына, од дүшүр чана.
Јашарыр көзләри—инилдәдикчә,
Дәрдими дәрдинә дүјүнләдикчә.

Савалан папағлы гочаман дијар,
Көзүмдә учалыр, олур бәхтијар.
Ики јол—көңлүмү чәкибдир дара,
Јоллар бахыр мәнә, мән дә јоллара.

Нараһат ичимдә үсјан, ингилаб,
Мизрабсыз-фиансыз дилләнир рүбаб.
Бахышым дикилиб Тәбриз сәмтинә,
О да мәним кими истәјир динә.

Дәјир гулагыма фикримдәки сәс,
Мәнә таныш кәлир о догма нәфәс:

—Кәл, огул, даҗанма, јубанма, тез кәл,
Мәни өкеј билмә, јад санма, тез кәл!

Тәрлан ол, ганадлан, бу ләнклик нәдир,
Башымда сәсләнән тазиданәдир.
Даҗанма, сон чагым, сон нәфәсимдир,
Бу зүлмәт, бу мөһнәт даһа бәсимдир!

Бу гәмли фәрјаддан сарсылдым бир дәм,
Ачылды гаршымда јепјени аләм.
—Бу һарај, бу налә киминдир кимин?
Агарыб бәнизи, рәнки өлкәмин...

Даһа кетмәјимә вердим мән гәрар,
Тәрк етди бејними јормуш хәјаллар.
Галмады көнлүмдә нә шүбһә, нә шәкк,
Дујгум чилвәләнди ајдын сәһәртәк.

Ахыр ки, кәлмишәм имана-динә,
Кәрәк шәрик олам Вәтән дәрдинә.
Иран—Вугар дејән Иран олса да,
Лап онданда бетәр виран олса да,
Јенә дә Вәтәндир, чырпыныр үрәк,
Икидә дөјүшдә бир мејдан кәрәк.

Инди лап дөрднала гачыр көһләним,
Налындан од-алов сачыр көһләним.
Ана Тәбризими каш, тез көрүм мән,
Алсын сорағымы нәгмәләримдән:

Кәлирәм, олса да чәтин јолларын,
Чалансын сәсинә һарајым, Ана!
Кәлирәм, һәсрәтдән, дәррдән ағармыш
Пәришан зүлфүнү дарајым, Ана!

Үзүнү бир дәфә көрмәсәм дә мән,
Кәлирәм, һал тутам һәгигәтиндән,
Кәлирәм исинәм һәрарәтиндән,
Голуму бојуна долајым, Ана!

Галмаз, өтәркидир көһнә мизанлар,
Одур, шө'лә чәкир сөнмүш гијамлар.
О учуг дахмалар, о һисли дамлар
Гој олсун мәскәним, сарајым, Ана!

Чәнубдан Шимала чаглајан күләк,
Дејир:—Көрүшүмүз олсун мүбарәк!
Төһфәдир һүснүнә арзуларымтәк
Һәр аным, һәр күнүм, һәр ајым, Ана!

Минмишәм бабамдан галан кәһәри,
Белиндә чүт гашлы күмүш јәһәри.
Мән чәза һөкмүлә кәзиб елләри,
Кәлирәм әгјары арајым, Ана!

...Сәһәрдир, үфүгләр бүрүнүб зәрә,
Атамла кәзмәјә чыхдыг шәһәрә.
Бу, сон кәрдишимдир, сон күлүшүмдүр.
Бакынын гојнунда сон јеришимдир.

Будур, јеријирик јанашы-гоша,
Сиз, еј үмидләрим, чыхмајын боша.
Сабаһдан башланыр јени пәрвазым,
О тајда бу пуллар бизә нә лазым?

Дејирик, хәрчләјәк парамызы биз,
Иранла багланыб даһа әһдимиз,
Мағазалар долу ал-әлван либас,
Фикирдән-хәјалдан олмушам хилас.

Һәрдән данышырам өзүм өзүмлә,
Аз галыр Бакыны җејим көзүмлә.
Удуб һавасыны, габарыр синәм,
Бу одла-атәшлә чәтин ки, сөнәм.

Бу евләр, күчәләр танышдыр мәнә,
Күндүзләр, кечәләр танышдыр мәнә.
Бахмышам Хәзәрә "Гыз галасы"ндан—
Јахшы хәбәрим вар ешг бәласындан.

Бурда һәр гарышда ајаг изим вар,
Хәзәртәк мавикез бир дәнизим вар.
Долашдыг Бакыны биз сола-сага...
Нәһәјәт, баш чәкдик Универмага.

Бу, нә мағазадыр, нә дә дүкандыр,
Мөһтәшәм бир сарај, кеніш мөкандыр.
Өзүмлә бир кпсә пара апарсан,
Көнлүндән кечәни бурда тапарсан.
Ушаг марагыла бахдым һәр шејә,
Көзләрим саташды бир хәз пенчәјә.
Гузу дәрисиндән тикилиб—гәшәнк,
Уғундур өлчүмә—нә бөјүк, нә тәнк.

Узагдан күмүшү рәнкә чалыр о,
Аглымы, һушуму башдан алыр о.
Дејирәм: "Бу пенчәк мәним олајды,
Ичиндә назланан тәним олајды".

О да бахыр мәнә, санки көз вурур,
Руһуму бир аз да чәкиб чошдурур.
Дејирәм: "Ај гәшәнк, баһасан јәгин?"
Дејир: "Сәнни олсам, һеч олмаз гәмим!
Долазмаз дөврәнә нә туфан, нә гар.
Рәнким күнәш тәкин, даим парылдар! "

Атам да өзүнү гојмур о јерә.
Һәсәд апарырам дөвләтдиләрә.
О, каһ мәнә бахыр, каһ да күчәјә.
Билир, вурулмушам о хәз пенчәјә:
—Атачан, атачан, гурбанынам мән,
Ахы, хәбәрдарам сәхавәтиндән.
Дивардан асылмыш о хәз нимтәнә,
Бајагдан бахырам, көз вурур мәнә.
Ону ал оғлуна, севинсин балаң,
Көрүм ки, өмрүнү көрмәсин талаң.
—Ону нечә алым, баһадыр, огул?!
—Төкүлсүн камына шәкәрәнән ногул.
Сыңдырма гәлбими, олма ситәмкар,
Гој галсын Бакыдан мәнә јадикар...
Јумшадды атамның гәлби мум кими,
Сәсләнди сазымын көкләнмиш сини—
Мән кејдим әјнимә "о шух дилбәри",
Инан ки, дүнјада јох бәрабәри!
Әлгәрәз, хәз пенчәк олду өз малым,
Јох олду һәсрәтим, күлдү игбалым!

АЈРЫЛЫГ

Һәр өмрүн дәфтәри вараглананда,
Фәрәһ мәчлис ачар, аһ-фәған кедәр.
Ајрылыг јеријиб ајаглананда,
Һичрандан һичрана әрмаған кедәр.

Әзәлдән тәзаддыр тој-бајрамла гәм,
Бириндә матәм вар, бириндә шадлыг.
Һәсрәтин көзләри јашарыр бир дәм—
Вүсалың һүснүндә көрсә азадлыг.

Мәнә јол көстәрир ајрылыг, һичран,
Варлыгым дардадыр, көнлүм аманда.

Һәрден җаныглы сәс Һопур сазымдан—
Мәктәб достларымы хатырлаҗанда.

Вүсальмыз хеҗир, һәсрәтимиз шәр—
Доғулуб инсанла әзәлдән гоша.
Шәрде көҗәрчинләр пәрваздан дүшәр,
Хеҗирдә күлүшләр дөнәр алгыша.

Билирәм, вүсал да һичрандан кәлир,
һичрансыз вүсальн билинмәз дады.
Бәс нечин елә ки, һичран жүксәлир,
һеч демир вүсальн көзү јолдады?!

Билмирәм бир даһа оҗаныб еркән,
Көнүл телләримни һөрәчәҗәмми?
Шәрин ганадыны ғырыб көкүндән,
Бакыны бир даһа көрәчәҗәмми?!

БАКЫ ЛИМАНЫНДА

Баһар булудутәк долубдур һамы,
Бахыб сеҗр едирәм бу издиһамы—
Нискинли бахышлар, гәмли бахышлар...
Өмрүн јолларында ениш-јохуш вар.
Гоһумлар, гоншулар, достлар лиманда,
Фиқирләр долашыр чәндә-думанда.
Јенә угулдаҗыр дәлисов Хәзәр.
Ләпәләр саһили дөҗүр сәрәсәр.
Сулардан сәпилир буллур инчиләр,
Дуруб сеҗр етмәсәм—мәндән инчијәр.
Һәр далга һәмаҗыл—онун бојунда,
Хәзәр чал-чагырда мин бир ојунда—
Јәгин тәлејимдә билир ки, нә вар,
Әлвида нәгмәси охујур сулар.
Билир, јетишибдир аҗрылыг дәми,

Бир аздан саһилдән аҗрылан кәми,
Башынын үстүндә ачыб јелкәни,
Вәтәндән Вәтәнә апарар мәни!
Издиһам әлиндән титрәҗир лиман,
Гәлбим дә титрәҗир өтдүкчә заман...
Гоһумлар, танышлар, достлар лиманда,
Фиқирләр долашыр чәндә-думанда.
Дүнән күлүшүрдүк шәнликләриндә,
Бу күн нәм көрүнүр киприкләриндә.
Өтдү бу күлшәндә күнләримиз шән,
Ким наразы галар гәмсиз өмүрдән.
Өмүр вар—чаглаҗан баһарды, јазды,
Өмүр вар—бир күлүн өмүрдән азды.
Өмүр вар—сабаһсыз аләмди сонү.
Өмүр вар—арзулар јашадыр онү.
Өмүр вар—һичраны вүсалнан гоша,
Өмүр вар—вүсалла вериб баш-баша
Хәтм олур тәлеји фыртыналарда,
Чарпышыр соначан олса да дарда.
Мәним дә гисмәтим беләҗмиш, анчаг—
Мән бир дә Бакыҗа гојмасам аҗаг,
Јахар мәнлијими һәсрәтим, аҗрым,
Гәфәсдә гуш кими чырпыныр баҗрым...

СОН КӨРҮШ

Бу анда гаршымда Вүгары көрдүм,
Елә бил хәзанда баһары көрдүм.
Әлиндә бир дәстә әлван күл-чичәк,
Севинчим чаглады шәләләләртәк:
—Мәмнунам, гардашым, миннәтдарам мән!
Доғрусу шад олдум бу кәлишиндән.
—Мәһәббәт мәнаҗа улу олса да,
Достлугу, үлфәти салдым мән јада.

Андым кечирдижим хошбәхт илләри,
Көстәрир әтирли, тәзә күлләри:
—Бах, сәни күл илә салырам жола,
Күн олсун, говушаг женә вусала.

Накәһан бу дәмдә фит верди кәми—
Төкүлдү башыма дүнҗанын гәми.
Өмрүмүн ән агыр заманы чатды,
Һеч нә ешитмәдим, гулагым батды.

Сарылды бојнума голлар дүбарә,
Јох, мөлһәм олмады онлар губара!
Бу һичран дәминдә даралды көнлүм,
Нә гәдәр чалышдым севиним-күлүм,
Фәгәт, бачармадым, көврәлдим женә...
Нә дејим, нә дејим тале дејәнә!

Мәни ғынамајын, вәфалы достлар,
Ајрылыг дејилән кәмфүрсәт ки, вар—
Вугарлы дагы да учуруб җыхар!
Аһ чәкдим, јаныглы бир аһ дәриндән,
Ојнатдым кәмини санки јериндән!

Гоһумдан, ашнадан олурам чнда,
Еј рәнксиз, бојасыз, достлар, әлвида!
...Көзләрим Вугарын күл дәстәсиндә,
Дурмушам кәминин көјәртәсиндә.

Бахырам лимана долур көзләрим,
Гөнчәтәк ачмамыш солур сөзләрим.
Лиманда јелләнир әлләрдә јајлыг,
Дејирәм, нәдәндир бу һаггы-сајлыг?

Дејирләр, јолунуз угурлу олсун,
Өмрүнүз, бәхтиниз гој нурлу олсун!

Бизим елләримиз истиганлыдыр,
Дилимиз, шанымыз адлы санлыдыр.

Улу Вагифимиз, Физулимиз вар,
Ше'рдә өлмәјән үсулумуз вар.
Бакыда догулдум, бурда бој атдым,
Көнлүмдә илһамы, ше'ри ојатдым.
Әлвида, еј Бакы, әлвида, Вәтән!
Гәдир-гијмәтини унутмарам мән!

ХӘЗӘРИН ГОЈНУНДА

Ијулун ортасы, јајын кур чагы,
Атәшли иглимин вурһавур чагы.
Јенә Гәрбә доғру јуварланыр Күн,
һамынын бахышы, әһвалы дүшкүн.

Кәми јырғаланыр беләдән-белә;
Бакынын сурәти көртүнүр һәлә.
Бахырам, бахырам, бахырам бир дә,
Далгатәк саһилә ахырам бир дә.

Бакы, ајрылырыг, бу доғрудурму?
Һәјатын мәнәсы сөјлә будурму?
Сөз олду сәнинлә мәним арамда?
Бәс нечин агрылар сазлар јарамда?!

Кәл, даныш, гәлбиндә сөјлә нәјин вар?
Бәлкә өз оглундан бир килејин вар?
Ајага дурмушам адын кәләндә,
Үстүнә дүшмәнин, јадын кәләндә.

Сән ки, өз оглунтәк мәни сејирдин,
Бәс нечин ајрылды? Бир даныш, бир дин!

Јох, Бакы, олсан да мөндөн килејли,
Аналыг һагтын вар бојнумда хејли.

Шад оллам—оглуну багышласан сән,
Мәсәл вар, дәрдлиләр олар дејинкән.
Нејләјим, ајрылмаг чәтиндир, чәтин,
Сыхарам әлини бир саф нијәтин.

Кедирәм, чарпышым һагт дөјүшүндә,
Заманын бу агыр кешмәкешиндә—
Кедирәм, Вәтәнин јаным одуна!
Ханларын, бәјләрин көһнә јурдуна
Фәдаи ешгимлә бир талан салым,
Халгым да учалсын, мән дә учалым!

Залым көрмәдим өмрүм бојунча,
Кедирәм тамаша едим дојунча.
Көрүм һәр әрбабы, көрүм һәр ханы,
Чанавар чилдинә кирмиш "инсаны".

Бакы, ешитдинми оглуну инди,
Һәр јана јоллансам—бу дүнја кенди.
Амма сәһһи кими тапылмаз дијар,
Шөһрәтин гызылтәк данм парылдар.
Шәһәрләр ичиндә кечмисән баша,
Кирмисән күнөшлә бәһсә-јарыша.
Сыгмајыр көксүнә асман, фәләк,
Мәним бу ганадлы арзуларымтәк!

Охучум демәсин бу тәриф нәдир?
Демәсин бу сөзләр бош әфсанәдир!
Мән мәддаһ дејиләм хана, султана,
Үрәкдән вургунам Азәрбајчана!

Көрән көзләридир бу елим Бакы—
Тәбризим, Сәрабым.. нә фәрги вар ки?!

Кәмиимиз күч алыр мави Хәзәрдән,
Бакыны салмырам бир ан нәзәрдән.
Һәлә дә көзүмүн өнүндәдир о,
Чан Бакы, елә бил даглар ашырсан,
Саатлар өтдүкчә узаглашырсан.

ГОШМА

Инсафсыз, рәһм елә, түкәнди сәбрим,
Чанандан ајрылмаг јамандыр, кетмә!
Бакынын сурәти итир көзүмдән,
Көңлүмүн дүнјасы таланды, кетмә!

Јенә дә фикрими алыб думанлар,
Јалныз һичран чәкән бу дәрди анлар.
Бу итән үмүдләр, бу өтән анлар
Өмрүмдән чох баһа бир андыр, кетмә!

Шаирин илһамы сыгмаз бу әрзә,
Гој чошуб чагласын нечә биләрсә.
Һәр дәрди дәрдинә дәрман диләрсә,
Дәрдимә һәкимди-логманды, кетмә!

Ешгин бутасындан дүшсә бир јарпаг,
Баг олар о күлүн дәрдинә ортаг.
Мәним әһвалыма мәрһәмәтлә бах,
Көзүмдә јаш дејил, ал ганды, кетмә!

Бакынын һүснүндә әлван нахышлар,
Бахдыгча шәримә ганад багышлар.

Күн кедәр, шәр дүшәр, сөнәр бахышлар,
Көйдә ситарэләр ојанды, кетмә!

Сәди дә бир заман хәјала далды,
Чананын һичриндән ганы гаралды.
Көзләри јол кедән карванда галды,
Сарбаны ардынча боланды,—кетмә!

Нәдир гәлбиндәки бу гәзәб, бу кин?
Ешгимин сөнмәјән одундан чәкин!
Хәзәрин сулары тәләјим тәкин—
Кечәнин рәнкинә боланды, кетмә!

Гушлар учар кедәр, ашијан галар,
Өмрүнү чијиндә дашыјан галар.
Гәрибин гүрбәтдә башы јан галар,
Кетмә, еј бимүрвәт, аманды, кетмә!

Ај күнәш, нәдәндир телләрин сары?
Кәл, штаб еләмә Мәгрибдән сары!
Һәсрәтим-гаралан сулардан дәрин,
Сәнин дәјишмәди сөзүн, сәнкәрин.

Деди, сүкандарам, бу Хәзәрдә мән,
Ешгимлә габарыб бу бәјаз јелкән.
Һәр гәза-гәдәрә баш әјмәз инсан,
Мәнзилим, мәгсәдим Иранды, Иран!

Ај Күнәш, нуруну елләрә јалдын,
Чаһан күләрдимин сән олмасајдын?!
Сәнсиз шәр, фитнәкар јухар бәндини,
Салар боғазлара өз кәмәндини.
Шәрин бәһрәсиндән кәлмәјир хошум,
Истәрәм сәнинлә чаглајым, чошум.

Тәләсмә, атындан ен јерә бир ан,
Гәлбимдә нискилим галыб Бакымдан.
Һәлә дејилмәмиш чох сөнбәтим вар,
Бах, о да саһилдән мәни һарајлар...

Јох, сөзүм тутмады улу Күнәшлә,
Ојнатды гашыны ачы күлүшлә.
О кетди, мән галдым өз нискилимлә,
Бу тајлы, о тајлы зор мүшкүлүмлә...

О кетди, торуну суја атды шәр,
Хәзәрин гојнунда ат ојнатды шәр!
Әсдикчә үзүмә дәниздән күләк,
Санки сөјләјирди: јолун мүбарәк!
Сәфәрин сән дејән бир сәфәр олсун,
Дүнјанын севинчи гәлбинә долсун!
...Каһ сола, каһ саға әјилир кәми,
Көйдә улдузлардыр јары, һәмдәми.

Дүрр сәпир дәнизә бәдирләнмиш Ај,
Күнәшин нурундан чөһрәсиндә пәј!
—Ај Гәмәр, күл, даныш, јохдур мәндә таб,
Кәлинтәк чилвәлән—дилләнсин рүбаб!

Рәгс елә дағылсын губар ичимдән,
Бу дузлу сулардан шәрбәт ичим мән!
Күлмәји Күнәшдән өјрән, ај Гәмәр,
Сүбһәтәк мәнимлә әјлән, ај Гәмәр!

ИРАН САҲИЛИНДӘ

...Һәлә сөкүлмәмиш үфүгләрдә дан,
Ојандым јухудан хоруз банындан.
Һарда олмагыма еләдим һејрәт,
Бура Вәтәндирми, јохса ки, гүрбәт?

Бир анда фикримдэн нэлэр өтүшдү—
Дүнэнки сәһнэлэр жадыма дүшдү.
Һичрәтим чаныма од салды бирдән:
Вәтәндән Вәтәнә мусафирәм мән!

Сүбһүн бу чагында, бу ертәсиндә
Дајандым кәминин көјәртәсиндә.
Бахдым, үрәјимдә һарај чәкди аһ,
Бура Ирандымы, аман, ај Аллах?
Јохса океанда кичик бир ада?
Кәминиз "адаја" јахынлашма/да...

Һә, бура Ирандыр, јанылма, еј дил,
Вәтәндән өзкә јер? Јох, мүмкүн дејил!

Бахырам Вәтәнә, бахырам бир дә,
Бәлкә бир јенилик көрүм бу јердә.
Сакитлик бүрүјүб лиманы тамам,
Нә инсан јыгымы, нә бир издиһам...

Чох кечмир, лиманда башланыр ахын,
Көрүрәм һамыны јахындан јахын.
Кәлир, бу сәфәри ешидән, билән,
Әзиздир, доғмадыр кәмијлә кәлән.

Һамымыз бир көкдән, һамымыз бир чан,
Бир дујгујла чошур дамарларда ган.
Мәһәббәтлә јанан јүз-јүз бахышдан,
Әзабын вурдуғу издән, нахышдан,
Бу халгын дәрдини охујурам мән,
Дәрдини дәрдимә тохујурам мән!

Бүрүјүб һаваны суларын нәми,
Атыр лөвбәрини дәннзә кәми.

Јеријир ирәли гаршылајанлар,
Нә вахтдыр көзләјир бу күнү онлар.

Саһилин көрпүсү ачылан кими,
Дүшүр мүһачирләр—бошалыр кәми.
Бизим дә дар күндә күманымыз вар,
Бакыдан јахшы сәр-саһманымыз вар.

Бағлылар, сандығлар, нечә чүрә јүк...
Јыгыб-јыгышдырдыг—көзләјир көмрүк.
Ахтарыш башланды, јохландыг бир-бир,
Һәр "кизли" нөгтәјә чәкилди тәдбир.

Һајыф ки, зәбт олду дәрс китабларым,
Таланды, чапылды сәрвәтим, варым.
Сөјләдим:—Нәдәндир бу илләт, гәрәз?
Дедиләр:—Пис олар, данышма әбәс!

ӘЧАНБ БИР ҺАДИСӘ

Көмрүјүн шәриндән биз олдуғ, хилас,
Јахшы ки, таланыб олмадығ ифлас.
Анчаг ки, дүнјада нә гәдәр варам,
Китаблар сарыдан сызылдар јарам.

Дејирдим, туфанда азаркән кәним,
Онлар дар күнүмдә олар һәмдәним.
Китабла башланды өмрүмә һәр күн,
Онлара борчлујам һәјатым үчүн.

Китабла отурдум, китабла дурдум,
Өнүндә гул кими бојнуму бурдум.
Ше'римн бәзәјән надир инчиләр,
Сөзүмә чан верән гадир инчиләр

Мәнә китаблардан төһфәдир, инан,
Селләр чагламаса нејләјәр үмман?!

Өтән хош күнләри гојдум архада,
Тәки, улу танрым јетишсин дада!
Мәндән ајры дүшән көзәл китаблар,
Сизин дәрдинизә үрәкми таблар?

Јаман дарыхырам өтдүкчә заман,
Дәнизин әтринә бәләниб лиман.
Күнәш хумарланыр көјүн үзү саф,
Бурда тәбиәтдә көрүнмүр хилаф.
Һәр тәрәф јамјашыл, һәр тәрәф мешә,
Хәјалым апарыр мәни кечмишә:
Һәр чинар тарихдән данышыр мәнә,
Көзәллик тач гојуб зүмрүд чәмәнә...

...Лиманда һај-күјдән тутулур гулаг,
Дејилән сөзләри олмур анламаг.
Фарсчадыр онларын дили, сөһбәти,
Һардадыр о дилин мәндә гүдрәти?!
Мән ичдијим суја онлар "аб" дејир,
Көјдә ал Күнәшә "афитаб" дејир.
Кәлишим индидир, нә билим бир вахт
Бу дил—әш'арымда гурачагдыр тахт.
...Кетдикчә һүснүнү дәјишир лиман,
Күн галхыр—бүркүдән дарыхыр инсан.
Бир дәстә мәктәбли көрдүм бу анда—
Китаб-дәфтәр долу чанта далында.
Јашлары он дөрдә һәлә чатмамыш,
Әфсус ки, онларла дејиләм таныш.
Бојда-бухунда да мәнимлә һәмтај,
Дүшдү хатиримә јенә дә о тај.

Нејләјим, јадымдан чыхмајыр Бакы—
Мәктәби, булвары, бајчасы, паркы.
Атылыб-дүшдүјүм чаглар јадымда,
Кәзиб әјләnmәли баглар јадымда...
Јох, даһа онлара јетишмәз әлим,
Торпага көмүлдү арзум-әмәлим.

Јеридим габага лиман бојунча,
Дедим, ушаглара бахым дојунча.
Нә көрсәм јахшыдыр? Охучум, динлә,
Дајан, көрдүјүмү бөлүм сәнинлә,
Бајагкы мәнзәрә јаланмыш, јалан.
Чанта зәнн етдијим паланмыш, палан!

Гонду додагыма ачы бир күлүш,
Еј көнүл, аһыны дагларла бөлүш!
Заманын чөврүндән јалан ушаглар,
Индидән гамәти каман ушаглар—
Тәр будаг үстүндә күлләрдән инчә,
Өмрүмдә көрмәдим, билмәдим нечә
Саралмыш хәзана јарашармы күл?
Рәһмсиз багбанла барышармы күл?!

Бир гарыш ениндә олмајан күрәк—
Нечин јүк алтында әјилсин кәрәк?
Фикрим дага галхыр, енир дәрәјә,
Гурујуб галмышам бу мәнзәрәјә.

Бу күндән ашкарча анладым даһа,
Үмидим, куманым јохдур сабаһа.
Вугарын сөзләри дүшдү јадыма—
Аллаһ өзү чатсын мәним дадыма.

ЭНЗЭЛИДЭ

Шөһөрин гэдими ады—Энзэли,
Гэлбинэ дагчэкиб рузкарын эли.
Башынын үстүндөн чэкилмэз думан,
Даим шеһ чилэнир булудларындан.

Баг-багча алса да ону гојнуна,
Чөллөр бүрүнсэ да јамјашыл дона,
Селлэр чагласа да дэрэлэр боју,
Ахса да чајлара јүз булаг сују,
Чалыб-чагырса да бурда тэбиэт,
Торпагсыз кэндлијэ нэдир мәнфээт?

Дөвлэт дэ, шөвкэт дэ бурда эрбабын,
Јагыш—о не'мэт дэ бурда эрбабын.
Тахт-тач һөвөсилэ јанан бир үрэк,
Гәрбин кэндарины үзүн сүртәрэк,
Деди:—Бу өлкөни мөнөм султаны!
Долаш јер үзүнү—мөнө тај һаны?
О кәлди, дөрднала чапды атыны,
Энзэли итирди әсл адыны.
Өзкә "паспорт" алды о кичик шөһәр,
Бу ачы мөһнәтә дөздү биртәһәр.
Пәһләви дедиләр она һәр јердә—
Күчәдә, базарда, идарәләрдә.
Лакин јетишсә дэ бу әсрин сону,
Энзэли чагырды јенә ел ону!

...Шәр—гызыл Күнәши едәндә гарәт,
Ахыр ки, бир отаг тапдыг нәһәјәт.
Бу, илкин сәфәрди Вәтән мүлкүнә,
Дарылдым өмрүмдән итән бир күнә.
Кечәдир, улдузлар сәмада дән-дән,
Агыр даш асылыб бәбәкләримдән.

Јох, јата билмирәм, гынамајын сиз,
Достларым, шаири һаглы сајын сиз—
Лиманда көрдүјүм сәһәрки чаглар,
Инди дэ көнлүмү јандырыб даглар!

Өмрүнүн чаһанла илк вусалында,
Он дөрд јашлы ушаг—палан далында...
Өтүр бу сәһнәләр һеј пәрдә-пәрдә.
Јоруб үзүр мәни ишкәнчәләрдә...

...Јоллар јоргунујам, јоллар дүшкүнү,
Кечәдир, доланыр өмрүн бир күнү.
Һавада бүркү вар, сөкүлмәјиб дан,
Чөкүр көзләримә јуху анбаан.

Хәјал аләминдән ајрылсам белә,
Јухумда јухулар көрүрәм һәлә:
Көрүрәм баш чәкиб гаршымда даглар,
Булудлар даглары өпәр, гучаглар.

Зирвәјә һәр јанда јоллар дырмашыр,
Һәр дашын, гајанын үстүндөн ашыр.
Бахырам кечилмәз ексиз јоллара,
Бахырам башымда әсән рузкара.

Бахырам әлимә... әсам дәмјрдән.
Бахырам Вәтәнә—фәрјады бир дәм
Сонсуз фәзалары һеј јара-јара,
Әкс едир, јајылыр гајалыглара.
Киминдир бу фәрјад, киминдир бу сәс?
Киминдир кәслиб богулан нәфәс?
Аһ, Вәтән, сәнмисән, сөјлә сәнмисән?
Бәс нечин пәжмүрдә күлә дөнмүрсән?

Шимшәкләр далбадал чахды бу анда,
Шәфәги бәрг вуруб агарышанда—
Нурланды даг-дәрә шәрарәсиндән,
Ербәчәр буһузлу див кими о да,
Чан алыр сәсиндә горху, ган-гада.

Гајалар—гул олур, гуллар—әждаһа,
Шимшәк ғылынчыны чәкди бир даһа.
Дағлара дырмашан јолларда бу дәм,
Ачылды гаршында башга бир аләм!

Елләр алај-алај ғыј вуруб кәлир,
Залымын үстүнә һајғырыб кәлир.
Кәлир ахын-ахын, јахындан јахын:
—Вурун бу дивләри, јандырыб јахын!

Елләрә гошулуб јеридим мән дә,
Һај дедим миндијим көһлән сәмәндә.
Әлимдәки әсам дөндү ғылынча—
Вурушмағ әзмини ондан алынча,
Чалынды нағара, сәсләнди шејлур.
Халғын көркәминдә әзәмәт, ғырур.

Дүшдү ордусуна әһримәнләрин
Дәһшәтли ваһимә—дәриндән дәрин!
Каманлар чәкилди, сәсләнди охлар,
Дивләри от кими бичди орағлар.

Сүнкүләр сүздүкчә һавада дүмдүз,
Гаралды јағынын көзүндә күндүз.
Алныма ганлы тәр гондугча дән-дән,
Шәрарә сачылды һәр дөјүшүндән.

Каһ саға, каһ сола енди ғылынчым,
Дивләри еләди о хынчым-хынчым.

Накаһан охландым, алды ган мәни,
Көһләнимдән јерә салды ган мәни...

Ојандым јухудан, сөкүлүрдү дан,
Һејрәт ичимдәјдим өзүм јухумдан:
"Көрәсән бу јуху, бу дөјүш нәдир,
Бәхтим һансы сәмтә баш алыб кедир?
Бәлкә далга вуран јелкәнәм белә,
Көј сулар кәтириб мәни саһилә?
Суалдан јүз суал доғду ичимдә,
Јуху көрмәмишдим мән бу бичимдә.

Зүлмәтин гојнунда ојаныр шәһәр,
Әлван јашыллыға бојаныр шәһәр.
Дүканлар ачылыр, чоһалыр тәләш,
Һамы шән, шад-хүррәм јашајады, каш!

Әскик олмајајды сүфрәмиздә нам,
Јетир рузумузу, бөјүк Јарадан!
Бах, будур, сүрүнүр зәиф бир инсан,
Сүрүндүкчә бахыр мәнә һәрәсан!

Јумағтәк бүкүлмүш о көркәми пир,
Вахтсыз хәзан вурмуш күлә бәнзәјир.
Санмајын өмрүндән өтүшүб јүз ил.
Демәјин көрүбдүр о, нечә нәсил,—
Јох, һәлә чавандыр кәнчләр ичиндә,
Һәјаты зај олуб рәнчләр ичиндә.
Тутгун чөһрәсини алыб боран, ғыш...
Көр, тирјәк бәдбәхти нә көкә салмыш.
Ичиндә бир фәрјад, ичиндә бир сәс,
Ону бир мөкана апарыр "һәвәс".

О мөкан чајхана күнчүдүр, инан,
Орда мүғәвваја чеврилир инсан.

Сохулур ичәри тәләсик бу дәм,
Дөзмүр әсәбләри—атдыгча гәдәм.

Тирјәкин һавасы алыр гәлбини,
Гохусу чошдурур онун тәбини.
Сүзүлүр алнындан дамчы-дамчы тәр,
Гыҗыб көзләрини бахыр биртәһәр.
Чәмбәлиб әләшир о, бир кушәдә,
Див кими һәјаты, чаны шүшәдә.
Мангал һүзүрунда едәндә "пәрваз",
Јумулмуш көзләри ачылыр бир аз.
Әлиндә гәлјана бахыр бир анлыг,
Анчаг бачасыны тапаммыр јазыг.
Мәнлији хәјалән "јар һәвәсиндә",
Атәшлә тирјәкин "өпүшмәсиндә".
Күч-бәла бу ишә олур мүвәффәг,
Чухур көзләриндә ишарыр шәфәг.
Тирјәки вафура вәсл едәндә о,
"Ешгинин" һөкмүнә олур бәндә о.
Машајла башланыр һүчум мангала,
"Дагылыр сарајлар, учулур гала".
Отурур әфјунун белиндә атәш,
Елә бил од тутуб алышыр күләш.
Дүшдүјү бәладан "алдыгча илһам",
Дүшкүн илһамында "Күлүр арзу-кам".
Сүмүрүр түстүнү, сүмүрүр-анчаг
Вафурун башына бахыр "утанчаг".
Сөнүк чөһрәсиндә әзаб чохалыб.
Дејәсән нәшәси натамам галыб.
Сәсләнир учадан:—
Мәшәди гурбан,
Бир мисгал да кәтир о зәһримардан.
Һәлә јарымчыгам, хумарам, һәлә,
"Дилбәрим" узагдыр, кечмәјиб әлә.

Һәлә вучудумда күлмәјибдир "јаз",
Јенә көһнә һамам, јенә көһнә тас...

КҮМҮШҮ ПЕНЧӘК

Күн ахыр, јел әсир, ағачлара бах,
Гушлартәк өпүшүр јарпагла јарпаг.
Үфүгләр гырмызы, һава тәмиз, саф,
Гоча тәбиәтин көнлүндә инсаф...
Бир көрфәз ајрылыр бурда Хәзәрден,
Шылтаг далгалары салыр кәсәрдән.
"Овчу" гагајылар учанда биркә,
Кәмиләр сулара саланда көлкә,
Чинарлар алтына сәрәндә палаз,
Гарталлар зирвәдә едәндә пәрваз—
Гәдим Әнзәләјә верир тәзәлик,
Вурур чамалына мин бир көзәллик!

О јанда көрпү вар—гул пејкәриндә,
Голлары—көрфәзин саһилләриндә.
Көрпүнүн јанында кениш бир мејдан,
Ичиндә гајнашыр нә гәдәр инсан.

Бура—Әнзәлидә көһнә бир базар,
Базарда нә гәдәр алан, сатан вар.
Бакыдан тәзәчә јыгышыб кәлән,
Јерли мүһачирдир сатанлар анчаг.
Аланлар—Теһрандан ешидиб билән
Варлы тачирләрдир—гуруб јыгынчаг...

Самавар, чини габ... көз гојур тачир,
Гулдур дәлаллары демирәм һәлә.
Базарын күнчүндә гуруб мүһачир—
Көздән јајынмајыр бирчәси белә.

Бурда чөркө-чөркө дешәнибдир мал,
Аланлар һиләкәр, сатанларса хам.
Дејирәм, каш, биздән јан өтә дәлһал,
Онларын чәнкинә кечмәјә адам.

Күмүшү хәз пенчәк әјнимдәдир, бах,
Кејиб бәзәнишәм биринчи дәфә.
Көркәһим тәптәзә, севинчим шаграг,
Баханлар өнүмдә дүзүлүб сәфә.

Өтәһләр дајаныр, көз гојур бир дәм,
Дејирләр, нә көзәл јарашыр сәнә!
Фәхр илә јеријиб атдыгча гәдәм,
һамыһын бахышы "дарашыр" мәнә.

Елә бил тикилиб мәһним әјнимә,
О, варым-дәвләтим, көвһәрим, инчим,
Дүнјада өзкә шеј кәлмир ејнимә,
Күмүшү пенчәкдир јалһыз севинчим.

Атамла кәлмишәм бу базара мән,
Сатмалы шејһимиз, матаһымыз вар.
Ики көз борч алыб өзкәләриндән,
Күмүшү пенчәјә бахыр аланлар.

Кејимли -кечимли әдалы бир шәхс,
Оглу јадымдадыр— мәһимлә һәмјаш.
Ағалыг чилвәси көзләриндә әкс,
Ејнәји, үзүјү, дүјмәси даш-гаш.

Оглу да әбришим, ипәк ичиндә,
Бәзәниб, дүзәниб, чыхыб әтирдән.
Онлар гаршымыздан өтүб кечәндә,
Оғланын кәзләри бәрәлди бирдән.

Бахыб атасына фәрәһлә оғлан,
Әјнимдә пенчәји тез верди һишан:
—Ону ал мәнә!

Дејиб, тәкидәтди о дәнә-дәнә.
Атасы—өмрүнүн сон чағларында—
Тәбәссүм ојанды додағларында.
О, каһ мәнә бахды, каһ да оғлуна,
—Афәрин! —сөјләди онун ағлына.
—Ону сатырсанмы?

Мән дедим:

—Јох, јох!

Чавабым көксүнә санчылан бир ох!

—Бизи мәғмун етмә, де гијмәтини,

Гој алым оғлумун бу гијмәтини.

—Сатсајдым, әјнимә кејмәздим һеч!

Вахтыны һавајы јелә вермә һеч!

О бахды оғлуна, јанды аз гала:

—Ахы, мән нејләјим? Сатмыр, ај бала!

Дарыхма, олмасын сөзүмдә шәккин,

Парисдән аларам ондан гәшәһкин.

Бу сөздән оғланын боғулду рәнки,

Догма атасыла башланды "чәнки":

—Кәрәк мәһним олсун о пенчәк, аға!

Ајағыны һирслә дөјдү торпаға.

Ахды көзләриндән килә-килә јаш,

Ағлады, сызлады, гопарды саваш.

Атам бир кәһарда дајанмышды тәк,

Баш верән әһвалы еләјәндә дәрк:

—Сөјлә, нә олуб?

Даныш, билим мән!

—Истәјир зор илә алсын әлимдән.

—Нәји?

—Әјнимә кејдијим бу хәз пенчәји...

Атамы көрәнтәк ејнәкли чәнәб,

Сөјләди:—Ғалмајыб даһа мәндә таб.

Сатын о пенчәји, оглум кејинсин,
Көрүрсүз, аз галыр бојнума минсин!
—Алын, әлли түмән!
—Бу, мүмкүн дејил!
—Бу, онун икигат гијмәтидир, бил!
—Олса да икигат гијмәти онун,
Хәтри чох әзиздир мәнә оглумун!

Бу анда тапылды бир нечә дәлал,
Дәјишди мәрәкә, дәјишди әһвал.
Говганы саз көрүб ажан да кәлди,
Готазлы, гоппузлу сәрбан да кәлди.
Ејнекли әјана баш әјир сәркар,
һамысы гул кими, һамысы лал-кар!
Сәрван һахын ктлийб, еләди чәмхәм,
Көзләри атама зилләнди бир дәм.
Деди:—Нуфузлудур көрдүјүн бу хан—
Гијмәтли башына анд ичир Килан.
Онунла сөз-сөзә кәлмәкдән чәкин,
Јохса мөндөн зијан көрәрсән јөгин.
—Кәл, мәни мә'зур тут, агалар, әфсус,
Бу пенчәк оглумун өзүнә мәхсус!
Бу јандан дәлал да јалманды хана:
—Гурбан, лүтф едiniz иштијар мана!
Атамла үз-үзә дајанды дәлал:
—Ал пулу, ај киши, инчитмә ханы,
Онунла дөјүшә бујузун һаны?
Күрзүн зәрбәсиннә зиндан кәрәкдир,
Ештијат едәсән бундан—кәрәкдир.
Атамын кур сәси учалды:
—Ага!
Сон гојун бу зора, ганунсузлуга!
Ганун далгаланыб ачанда јелкән...
—Араздан о тајда галды о өлкән!
Сус! Даһа данышма, часус, мүһачир!

Хошдур дырнагларын чәкилсә бир-бир!
Атамын алнынын ғырышларындан,
Мәнә јазыг-јазыг бахдыгы заман,
Охудум гәлбини, охудум һөкмән:
—Јох, ата, јох, ата гурбанынам мән,
Олма накәсләрин өнүндә тәслим,
Гојма бу пенчәкдән үзүлсүн әлим.
Бу мәним гәшәнким, мәним варымдыр,
Бакыдан гијмәтли јадикарымдыр!
—Бурда биз гәрибик, гәрибик, огул,
Иранлы олсаг да, нә јурд вар, нә пул.
Кәл сојун пенчәји, рәдд олсун бу хан,
Тәки, чәксин онлар әл јаһамыздан.

Булудтәк долудур гәзәбдән ичим;
һалал пенчәјимдән нә үчүн кечим?
Бир сәс дејир мәнә:—Бу ишдән сагын!
Хәчаләт кәтирәр бу сарсылмагын!
Дајан ханзадәләр өнүндә дагтәк;
Бу дөвран көкүндән дағылсын кәрәк!
Бахдым хан оғлуна—агзымы әјир:
—"Нә олду, гәләбә мәнимдир!"—дејир.
Чыхарыб дилини кәстәрди оған.
Ачыглы-ачыглы бахды мәнә хан.
Сыхты мәнлијими, јорду бу һаләт,
Дедим: "Бәс һардадыр сәндәки гејрәт?"
Ғыргытәк үстүнә шыгыдым һәмән,
—Ал!—дедим—јыхылды о, илк зәрбәдән!
Учалды һај-һарај, ғырышды мејдан,
Ажан јумругујла вурду башымдан.
Кетдик идарәјә атам да, мән дә,
Башланды соргулар, олдуг шәрмәндә.
Олдуг икимиз дә күһаһкар, мәһбус,
Бу зиндан оғруја, гатилә мәхсус.
Рәйсин отагы узун бир салон,

Дөшүндө берг вурур нишан, медалjon...
 Бахыр бизе сары, гымышыр, күлүр,
 Үзүндөн, көзүндөн зөһөр төкүлүр.
 Сагында элөшиб ханзада, хан да,
 Агардыр дишини мөнө баханда.
 Хан—көрүб рәиси дурду јериндөн,
 Гәзәблә о бизи сүздү дәриндөн:
 Сөjlәди:—Санмајын башсыздыр Иран,
 Ганунсуз, торпагсыз, дашсыздыр Иран.
 Бурда ганун да вар, әдаләт дә вар,
 Ирана һакимдир улу тачидар!
 Бу сон кәламымдыр,
 Сөзүмдүр сизә,
 О пенчәк јарашмаз көркәминизә.
 Әл чәкин, гој ону оглум кејинсин,
 Көзәл, шух рәнкинә бахыб севинсин.
 Јохса бу зиндандыр јериниз, билин!
 Өнүндә чөп дурмаз чаглајан селин!

Хан дејиб сөзүнү, атама бахды,
 Атамын үзүндөн гәзәб, кин јагды:
 —Кәл, огул, әзизим, пенчәјиндән кеч,
 Билсәјдим, Вәтәнә гајытмаздым һеч!
 —Јох, ата чох шадам мән бу кәлишдән,
 Икидләр зөвг алар һәр мүшкүл ишдән.
 Пасланар—чыхмаса гылынч гынындан,
 Гыпгырмызы олар дүшмән ганындан!
 Сојундум пенчәји—алдылар мөндөн,
 Ачы бир хатирә галды Вәтәндән!
 Кетди јадикарым, кетди севинчим,
 Күлүшүм, гәшәнким, дүрданәм, инчим!
 Атдым хәз пенчәји ханын үстүнә:
 —Гој галсын гисасым башга бир күнә!
 Хан оглу назланды, күлүмсәди хан,
 Чошду дамарымда далга, вурду ган!...

Мән дүнән шад идим—Һәр гәмдән азад,
 Бу күн дәрд еләјир көнлүмдә фәрјад.
 Дүнән варлығымы јахырды һәсрәт,
 Бу күн рејаларын гојнунда сәрмәст!

Хан галхыб ајага мәғрур дајанды,
 Чухур көзләриндә гүрүр ојанды.
 Дөрд онлуг әскинас верди атама,
 Дөрд јөрдән даг чәкди бу һал адама.
 Рәисә әл вериб, разы галды хан,
 Мәғрур аддымларла чыхды отагдан.
 Биз галдыг, бир дә ки, гәзәбли рәис,
 Бахышы, көркәми иблисди, иблис!
 Атам деди она:—Изн вер, кедәк,
 Бу зүлм очагын даһа тәрк едәк.
 —Јох! Сиздә олсајды әкәрчи идрак,
 Јахшы биләрдиниз дејилсиниз пак.
 Дејиб, бармагыны о, зәнкә басыр,
 Ажан һүзурунда дајаныр һазыр.
 —Апарын бунлары, салын көмәндә,
 Башлары агырлыг едир бәдәндә!
 Вериб фәрманыны отагдан чыхды,
 Атам дишләрини гәзәблә сыхды.
 Биз галдыг о јалтаг, сатгын ажанла,
 Бу кизли мәтләбдән кәл, бир шеј анла.
 Ажанын һаләти дәјишмиш бу күн,
 Әдасы меһрибан, чөһрәси күлкүн:
 —Билирәм, сиз Вәтән сәфәриндәсиз,
 Доғрусу, дүнәндән нәзәримдәсиз.
 Билин ки, рәислә данышмышам мән,
 Сизи гуртарарам зиндан шәриндән.
 О дејир, часусдур кәләнләр бәлкә?
 Часус јувасыдыр ахы, о өлкә!
 Јумагла күнаһын чирки пак олмаз,
 Пулун варса—ишин хәтәрнак олмаз.

нирсиндэн од тутуб алышыр атам,
 Эсэби-эсэби данышыр атам:
 —Биз нэ кунанкарыг, нэ дэ ки, часус,
 Жахшысы будур ки, бирдэфэлик сус!
 Адамда керекдир олсун гана чаг,
 Мэгсэдиниз бизи соймагдыр анчаг!
 —Бу соймаг, сојулмагдыг нэди, ај киши,
 Будур зэхмэтимэ хагт-сај, киши?!
 Разы дејилсиниз, өзүнүз билин,
 Галын бу зинданда, чүрүгүн, өлүн!
 Атам бу сөзлөрдөн кэлибдир чана,
 Басыр бир онлугу онун овчуна.
 —Јох, јох, бу гимэтлэ рэис барышмаз,
 Рэисин шэ'нинэ онлуг јарашмаз!
 Бир онлугда кэлин бунун үстүнэ,
 Бэхтиниз бојлансын бэлкэ аг күнэ.
 Гој јери кэлмишкэн сөјлөјим буну—
 Чэкдијим зэхмэтин нэ олдугуну.
 Хагга тэрэфдарам, хагпэрвэрэм мэн.
 Сејидэм, өвләди пејгәмбэрэм мэн!
 Бир онлуг да мәнэ едін мэрһәмәт,
 Сонра да сэрвана кестэрин һөрмәт.
 —Сејидсэн?
 Көр, нэлэр чыхыр дилиндэн,
 Јаланса, гој чэддин вурсун белиндэн!
 Алын! Сојгунчулар, бу пуллар сизин,
 Бу јазыг Вәтәндә һәр нэ вар—сизин!
 Дејиб, әсиб-чошду, нирсләнди атам,
 Ажан хысын-хысын күлдү биарам.
 Овчутәк овунун ешгиндә хәндан,
 Бахыр онлуглара о, һејран-һејран.
 —Һә, —деди, —сөзүнүз чаныма синди,
 Архајын-архајын кединиз инди.
 Даһа азадсыныз, бујурун, кедин,
 Аллаһ дәркахына хагты-сај едін.

Бир "дост" кими кэлиб бизи өпдү о,
 һәлә архамызча су да сәпди о...

Пенчәјин арзусу дәрд олду мәнэ,
 Сојулдум, таландым, динэ билмәдим.
 Илк гәдәм гојдугум доғма Вәтәндә
 Өз мурад атыма минә билмәдим.

Дүшүндүм Бакыны мин еһтирамла,
 Хәјаллар гојнунда олсам да тәкчә.
 Јолуму јенидән сечдим инамла,
 Фикрими фикримә дүјүнләдикчә...

Вугар, әзиз Вугар!
 Вугар, чан Вугар!
 Сәни ахтарырам, һардасан, Вугар?!
 Мәнэ дедикләрин кәјәрир бир-бир.
 Бир заман шад иди гардашын Јашар,
 Ушаглыг һәмдәмин, сирдашын Јашар—
 Инди мәнлијими гүссә-дәрд әзир.

Бурда тәрсинәдир ганун да, хагт да,
 Күнәши Мәгрибдән ахар Мәшригә.
 Шаһлар чилвәләниб чыханда тахта,
 Гылынчы сијириб бахыр Мәшригә.

Ганун јох, залымдыр бурда һөкм едән,
 Варлылар кефдәдир, јохсуллар сөнүр.
 Ач мәнә гәлбини, даныш, еј Вәтән,
 Нәдәндир хаглылар хагсыз көрүнүр?!

Чаваб вермәсэн дә, билирәм өзүм,
 Демә буз кимијәм, даһа јанмышам.
 Фикринлә өтүшүр кечәм, күндүзүм,
 Чошгун Хәзәр кими далгаланмышам!

Күмүшү пенчэкчүн еләмирәм гәм,
Мәрдләр өмрү боју батмаз ки, јаса.
Билірәм зәфәрә чата билмәрәм—
Әјнимдә зиреһдән керим [REDACTED] ОД МАСА.

нашым ТӨРЛАН

А Р А З Ж У Л У Р

Чәнуби Азәрбајчан шаирләрindən
ше'рләр

БАКЫ—1993

ОХУЧУ РӘ'ЈИ ӘСАС МӘ'ЈАРДЫР

Әввәлчәдән оңу дејим ки, мәним бу ше'рләр топлусуна ән-
дәви оң сөз јазмағ фикрим јохдур. Инди охучуларымызын сә-
вәјјәси еләдир ки, һеч кимин көзүнә «күл үфүрмәк» мүмкүн дә
ејил. Кәрәк дә дејил. Сосиализм реализми әдәбијјаты
ингидинин әсас методларындан бири бу иди ки,
әр һансы харичи олкәннин әдәбијја-
тындан нүмунәләр чап еләјәндә мүтләғ бу јазылара «Мәшәијјәт
дичи», «Оң сөзләр», сөң сөзләр јазылырды. Әдәбијјатынын төг-
дәтдијимиз олкәннин сифәси мөвгәји, бизә инди мүнәсибәти,
бизим коммунизм гуручулуғу инамымызын онларын әдәбијјатла-
рында әкс-сәдәсы вә башға мәсәләләр өлчүлүб бичилир вә «тә-
әзијә гојулур», чәкилирди, әлбәттә, бизим мәдәнијјәтин ағыр
әлмәси әсас шәртдән бири иди.

Мән бу ше'р топлусуна бәләдчи олмағ истәмирәм. Јалныз
бу дејим ки, топлуја дахил олан ше'р мүәллифләринин һамы-
и Иран азәрбајчанлыларыдыр. Чоху да чаван шаирләрди вә
бу да гејд едәк ки, үмуми сәвијјә ашағыдыр. Мүасир поезија
ејарындан јанашсағ, бир-ики мүәллифи чыхмагла, јухарыда
дијим кими, сәвијјә бизи тө'мин еләмир. Бу да, әлбәттә, за-
манын күнаһыдыр. Шаһлығ үсул идарәси заманы милли дилдә
хшы јазмағ, јазыб ортаја чыхартмағ мүмкүн дејилди. Бу чә-
нлији чоху Иран—Ислам китабындан сонра әлине гөләм алан-
билиб. Бу китабын адыны «Араз күлүр» гојуруг. Араз чох
өрдләри, чох һәсрәтләри дашыјыб. Инди арамыздан фикир сәд-
әри көтүрүлүб вә ја көтүрүлмәкдәдир. Инди Тегһрана, Тегһризә
диб-кәлмәк олур, о тајын да бизә...

Һөрмәтли охучулар! Бу ше'рләр барәдә әсас рә'ји, әсас сә-
сиз дејәчәксиниз, буна инанырам.

МӘММӘД АРАЗ.

НАШЫМ ТЭРЛАН

Сараб шәһәри

АРАЗ КҮЛҮР

Күләк әсир, сојуг кәсир, Араз күлүр,
Гар әләнир көздән јерә нарын-нарын
Јох, гар дејил, асимандан нур төкүлүр
Ахы илкин көрүшүдүр гардашларын.

Араз ахыр, Араз бахыр күлә-күлә
Ачылмышдыр јер сүпүрән гаш-габағы.
Дејир: «Мәнә шаирләрим билә-билә,
Бөһтан деди. башым олду сөз галағы».

Узун илләр гуш гонмајан саһилләрә,
Ана кәлиб, бачы кәлиб, гардаш кәлиб,
Бахыб гәлби һәсрәт долу нискилләрә,
Боз дикләри аша-аша бирбаш кәлиб.

Издиһамдыр Араз боју о тај, бу тај,
Көз јашлары јуварланыр хысын-хысын,
Атыр өзүн донмуш суја, үзә-үзә
Кәлир доғма гардашыны гучагласын...

Кәлдим Араз кәнарына мән дә бу күн,
Көрдүм чатыб гашларыны дүјүн-дүјүн.
—Салам, Араз. О динмәди, данды мәни.
Мән одландым, о биканә санды мәни.

Дедим: «Араз, мән Тәрланам, өз оғлунам,
Ај төк дуру, күн төк дуру дүз оғлунам.
Бир аһ чәкди, ачды гәлбин вәрәг-вәрәг.
Кет, јаздығын «Араз» адлы ше'ринә бах.

Јатмыш идим, ојандым мән.
Хан Араза тә'зим едиб, һүзурунда дајандым мән.
Кәл оғлуну бағрына бас,
Аман Араз, аман Араз.
Бах алнымдан хәчаләтдән ахан төрә
Јанылмышдым ојанмышам, тахылмышдым сүнкүләрә.

Бағым солар, бағчам солар сән ахмасан,
Азәрбајчан сачын јолар сән ахмасан.
Кәл мәнимлә барыш Араз.
Кечмишиндән бир хатирә даныш Араз.
Араз күлдү, үрәјимә өсди күләк,
Күлүшләри шагғылдады шәләлә төк.
Күнаһымдан кечди Араз.
Сағлыг дејиб, бу сағлыға ичди Араз.

Вурулмушам бу мөһтәшәм күндүзә мән
Отурмушам Аразымла үз-үзә мән.
Деди: «Оғул, дејинсәм дә кәл инчимә
Кәлишинлә шәкәр гәтдын севинчимә
«Араз» адлы о јаздығын ше'риндә сән
һәр бир сөзү өз јериндә ишләтмисән.

«Улдузлары саја-саја,
Инсан учуб гонду аја,
Мәним бу тајдан о таја
Нијә чатмыр әлим Араз».

Бу дәрд олуб дәрдим мәним, оғул, инан.
Туш олмушам бөһтанлара заман-заман...
Ләпәләрин килә-килә саһилләрә сәпди Араз
Дедим: «Араз, гурбан олум гәлбиндәки нискилләрә
Инди даныш хатирәндән силинмәјән бир хатирә»

«Јенә неј төк сызылдады јарам»—деди.
Дағ көрмәмиш һарам галыб, һарам,—деди.

О көврәлди, ләпәләнди сулар јенә.
Көзүн дикди үфүгдәки дан јеринә.

Бу елләрә чан демишәм аха-аха, даша-даша.
Сағым, солум, јерим-көјүм хатирәдир башдан-баша
Амма ачы бир сәһнәдән јанмаг олуб даим пешәм.
Ешијимдән јахылмышам, ичимдәнсә көзәрмишәм.

Даныш, Араз, даныш, Араз.
Гејрәтинә алгыш Араз
Деди: «Оғул, сағындакы дағ дөшүндә о кәндә бах
Диварлары ојуг-ојуг, күчәләри галаг-галаг
Дөвран олду, су көрмәди бу дағ, дәрә.
Ил кәлмәди, дән долмады сүнбүлләрә
Јоха чыхды көрпәләрин күлүш сәси
Гојунларын, гузуларын мәләшмәси,
Һезин-Һезин чомағына бахды чобан.
Һәм јерими, һәм көјүмү јахды чобан.
Мән сәсләдим, о сәс верди һарајыма
Көч етдиләр сағ тајымдан сол тајыма.
Күнәш нурун сәһәр-сәһәр сәрһәдләрә сәпәндә сән
Нәзәр салсан солумдакы көј јамачда о кәндә сән
Чобан јенә чобан олду, сүрүсүнү јајды дүзә
Неј чаландә јајыларды сәрин-сәрин гәлбимизә,
Чох кечмәди, фәхри олду ел-обанын,
Илкин оғлу доғуланда, үзү күлдү Хан чобанын.
Күндүзләри дәрә-дәрә, тәпә-тәпә өтәрди о,
Ахшамлары өз оғлунун күлүшүндә итәрди о,
Көрпә ајдан илә дөнүб бој атдыгча
Мәһәббәти үрәкләрдә ојатдыгча
Өз өмрүмүн тәлејиндән кечә-кечә
Ләпир салды гәдәмләри күчә-күчә,
Гоншулугда бир гыз олду досту онун,
Бир гыз дејил, улдуз олду досту онун.

Мәһрин салды гыз оғлана, оғлан-гызә.
Өз мәһәббәт дастанларын јаза-јаза.

Һәр күн сәһәр кәнд алтындан чыхыб дүзә
Ағ сөјүдләр көлкәсиндә кәзә-кәзә,
Көзләриндә јаз күләрди,
Оғлан бахар гыз күләрди.
Пәрванәләр һеј өтдүкчә чәмән-чәмән

Һәр икиси шадланарды бу сәһнәдән.
Күлүшләри дөшәндикчә чәмәнлијә
Шадланардым баха-баха бу шәнлијә.
Араз сусду... дәрин сүкут о тај, бу тај,
Дедим: «Араз, даныш, даныш
Нәдир сәндә бу давраныш,
Өз оғлунам, нискилинә мән дә шәрик.
Араз күлдү, үфүгләрә бојланды дик.
Деди: «Оғул, һәр дөвранын өз дады вар
Онлар белә бөјүдүләр, бој атдылар...
Һәлә арзу-диләкләри күл ачмамыш,
Аләмләри нә гыш көрүб, нә дә јағыш,
Мәктәб јолу, нурлу очаг, илкин сәһәр
Ушаг гәлби, сәһирләнмиш дөјүнтүләр.
Мәктәб јолу, јени дүнја бир аләмдир.
Хәзәримтәк мәним дојмаз пијаләмдир
Көнүлләрдә нә бир гүссә, нә бир әләм,
Јол дөјдүләр, илһамлары дәфтәр, гәләм.
Илләр өтдү, ләләкдәнди ганадлары
Јелкән кими күләкләнди ганадлары.
Јенә биркә, јенә гоша
Шух бојлары тамашајды башдан-баша.
Өтүр дөвран, өтүр өмрүн шән чағлары
Көрүш кедир, ај ишығы, кечә јары,
Үрәк вурур, көнүл јаныр

Оғлан бахыр гыз утаныр
 Анд ичдиләр, сөз вердиләр, бир јаз дәми
 Нәғмәләнди, авазларын пәрваз дәми
 Елчи кәлди гыз евинә, бу елләрин Ханчобаны
 Севиндирди ел-обаны.
 Баша чатды мәктәб јолу, он ил тамам,
 Јол дөјдүләр јорулмадан арам-арам
 Алгыш дејиб оғлан гыза, гыз оғлана
 Дејир, кәлсин вүсал күнү, тој чағымыз.
 Гој бизим дә түстүләнсин очағымыз.
 Елчи кетди Хан чобаным ел сајағы
 Ширни ичди өз оғлуна тој габағы
 Үзүк тахды бармағына оғлан гызын
 Деди: «Бәхтин күнтәк ајдын, өмрүн узун»,
 Чобан деди: «Евимизә кәлин кәлән севдалы гыз.
 Баһар кедәр, јәј өтүшәр, кәләр пајыз,
 Мәчлис гуруб, тој тутарам о күн сизә
 Гој улдузлар алгыш десин севкинизә.
 Билмәм нәдән кәламымы кәсди Араз
 Јәрпағ кими әсим-әсим әсди Араз.
 Дедим: «—Араз гадан мәнә». —О динмәди.
 Гәһәрләндиң нәдән белә? О динмәди.
 Јерә бахды, көјә бахды гәриб-гәриб.
 Ичиндәки туфанлара синә кәриб
 Деди: «Оғул, јәј түкәнди, кәлди пајыз,
 Оғлан күлүр әсимәнда учурду гыз.
 Чобан кәзир шәһәрләри базар-базар.
 Хәләт алып, чар чәкдирир дијар-дијар.
 Баһар күнү тој күнүдүр, кәлин кәлир.
 Гыз адамы бағламаға белин кәлир...
 Ики нәфәр о күн мәғрур
 Бири забит, бири мә'мур.
 Таггылдатды гапысыны Хан чобанын

Чобан кәлди, сорушдулар адын-санын
 Мәнәм деди.
 Аиләниз?
 «Бу оғлумдур, бу арвадым Сәнәм.» —деди.
 Сән вә оғлун, һазырланын һајды кедәк.
 «Нәдән белә? Ачыг дејин, биз дә биләк».
 «Иранлысыз, гајыдырсыз вәтәнинизә,
 Бу дөвләтин өз һөкмүдүр бу күн сизә.
 Шимшәк вурмуш адамлара дөндү чобан,
 Санки јанар атәш иди, сөндү чобан.
 Сәс јајылды кәнд ичинә хана-хана
 Гоца, чаван лә'нәт деди бу һичрана.
 Јахын кәлиб гучаглады гыз оғланы
 һара кетсән, сәнинлә мән доланарам бу дүнјаны.
 Пак ешгимиз гөнчә икән солсун нәдән?
 Јох, севкилим, тәслим олма бу һөкмә сән.
 Инди билдим, мән Ширинәм, сәнсә Фәрһад,
 Күлүнкүңлә ешгимизә дастан јарат.
 Анд ичмишик, бу үзүкләр јазыланда адымыза
 Гој бу дилсиз јадикарлар шәһид олсун андымыза.
 Гәлбимдәки јандырдығын очаг сәнин,
 Ешгим сәнин, көңлүм сәнин, анчаг сәнин.
 Лалдыр оғлан, бахыр гыза һејран-һејран,
 Кәлам чыхмыр гыфылланмыш додағындан.
 Хәзан вурмуш хәјалындан өтүр әлбәт
 Дүнән севда, бу күн һичран, сабаһ дәһшәт.
 Дилә кәлиб һарај чәкди:
 «Билир һәр ким,
 Мүгәддәсдир мәним ешгим, мәним севким.
 Арзуларым галды јетим
 Мәним накам мөһәббәтим».
 Јох, севкилим, ајрылсаг да ситәмлә биз
 Гајыдарам, баша чатар һәсрәтимиз.

Оғлан:

Һара учсам, Һара енсәм
Көзлә мәни, көзлә мәни.
Гој ар олсун мәнә дөнмәсәм
Көзлә мәни, көзлә мәни.

Сән Әсли ол, мән дә Кәрәм
Андымыза бел бүкәрәм.
Дағын дағ олса, чәкәрәм
Көзлә мәни, көзлә мәни.

Мән Фәрһадам, сәнсә Ширин
Өмрүм кими дилин ширин
Чәк адымы ширин-ширин
Көзлә мәни, көзлә мәни.

Гыз:

Кирпикләрим јер сүпүрә
Көзләрәм сәни, көзләрәм.
Баш гојунча мән гәбирә
Көзләрәм сәни, көзләрәм.

Бәхт ајнамыз чиләк-чиләк
Бу мөһнәтә олдуғ шәрик
Бир күн кәләр, көрүшәрик
Көзләрәм сәни, көзләрәм.

Очаг сөндү, шәр говушду, солду күнәш.
Бу һичрана гәһәрләнди, долду күнәш.
Һејрәтимдән далғаландым мән дә о күн
Һарај чәкдим: «Һасарлары сөкүн, сөкүн».
Сағым, солум, елләримә ел демишәм

Һәр биринә ширин-ширин дил демишәм
Силинмәздир үрәјимин гәми, јасы
Кәсилмәсин сөһбәтимиз сөз арасы.
Күнәш батыр, шәр ојаныр, дағ үстүндә бах гәмәрә
Сөһбәтимдә галыб һәлә дејилмәмиш бир мәнзәрә.

Сағымдакы бу кәнд илә солумдакы о кәндә бах
Бир-биринә гашла көзүн арасындан јахындырлар.

Сән заманын овчу кими әлиндәки кәмәндә бах
Чобан оғлу, ата-баба өз кәндинә сығындылар.
Чобан јенә чобан олду,
Ағ күнләри думан олду.
Оғлан һәр күн саһилимдә дәрә-тәпә гачарды һеј,
Хәјалында бир гуш олуб о тајлара учарды һеј.
Сәһәр-ахшам көз диқәрди дурналарын гатарына
Һәзин-Һәзин сөз гошарды севкисинә, дилдарына.

Еј ешгимә галандығым
Көзлә мәни, көзлә мәни.
Еј башына доландығым
Көзлә мәни, көзлә мәни.

Илләр өтүб чаландығча бир-биринә
Һејран галыб Хан чобаным зәманәнин тәдбиринә
Гочалырды о бахдығча өз оғлуна
Һәр нә деди кар етмәди сөз оғлуна.
Хәстәләнди бир күн чобан
Чох чәкмәди тапшырды чан
Бир улдуз да ахды көјдән, һаһан олду
Чобан өлду, чобан оғлу чобан олду.
Саһил боју нәғмә дејиб неј чаланда
Нејин сәси сәсләнәрди Саваланда.
Јадымдадыр, бир күн сәһәр јел әсәндә

Нарын-нарын күләк вуруб, тел әсәндә
Чобан бахды о тајымдан бу тајыма
Мән сәсләдим, о бахмады һарајыма.
Өзүн атды суларыма бирдән-бирә
Үзүб кечди о саһилдән, бу саһилә.
Бир ан бир сәс «дајан» —деди
Дајанмасан, јохдур сәнә «аман», —деди.
Јенә накам арзулары пуча дөндү
Чаван икән, евләринә гоҭа дөндү.
Јенә ајлар, јенә илләр өтүр бир-бир
Көзләрини саһилимдән чәкә билмир.
Күн чыхандан күн батана дәрә-дәрә, төпә-төпә
Сүрүсүнү отлаглара сәпә-сәпә
Учалардан доғулдуғу кәндә бахыр
Ајағында зәнчиринә, бәндә бахыр.

Гәлбимдәки телләр гырыг
Көзлә мәни, көзлә мәни.
Баша чатар бу ајрылыг
Көзлә мәни, көзлә мәни.

Гара ғышдыр, әсир рүзкар, кәсир шахта
һава тутгун, јенә бәһмән чыхыб тахта
Бу күн бахса, көрәр һәр ким
Севинчимдән чошур гәлбим.
Издиһамдыр, о тај саһил, бу тај саһил.
һамы шаддыр, салам, алгыш өтүр дил-дил
Нә сәрһәд вар, нә сәрһәдчи, нә бир төјдид
Көчүб һичран, јенә дидар олуб тәчдид
Чобан кәнддән чыхыб мәғрур, учур гуш төк
Учур севдалы аләмдә вурулмуш төк.

Будур саһил, Араз донмуш чатар-чатмаз
Дөјүшдән хоф едән бир шәхс ат ојнатмаз

Дејиб бирдән о тулланды, чумду суја
Сујун кәскин ғылынчыны дуја-дуја
Суларымда үзә-үзә
О саһилдә чыхды дүзә.
Чобан гачыр, чобан учур кәндә сары
Чобан бахыр, чобан ахыр кәндә сары.
Јүјүрдүкчә дәрә енир, төпә ашыр
Хәјалында Никар илә гучаглашыр.
Одур, кәнддән һәјәчанлы бир ғыз кәлир
Кәнарында јохдур бир кәс, јалғыз кәлир.
Кәһ синәси енир-галхыр јүјүрдүкчә
«Араз»—дејә гар үстүндә сүзүр тәкчә
О дүнјадан хәбәрсиздир, севинчиндән ашыб-дашыр
Хәјалында о гачдыгча Араз ондан узаглашыр.
Отуз иллик бир һичранын гучағында
Дајандылар бир-биринин габағында.
Дилләр сусуб, көзләр бахыр
Анлар өтүр ағыр-ағыр
Сачларына гар галаныб
Көзләринә нур таланыб
Алынлары ғырыш-ғырыш
Өмүрләрин чалыбдыр ғыш
Севинчиндән көзләриндән ахан јашы силә-силә
Накаһ оғлан кәлди дилә:
—Еј тәлејин хәзан вуран, бу сәнмисән?
Марал кими бојнун буран, бу сәнмисән?
Бахышында о мә'налы гоға нәдир?
Јохса зүлмә нифрәтиндән нишанәдир?
Јох, севкилим, шимшад кими мәғрур дајан
Сән әзәлки чинар бојлу ғызсан мәнә
Илгарына һејран галыб бүтүн чаһан
Сән јенә дә әтир сачан јазсан мәнә.
Үзүјүнү нишан вериб, чобан деди:
—О заманлар баһар идим инди ғышам

Отуз илдир бу үзүклә доланмышам.
Сөзә кәлди, арам-арам дилләнди гыз:
—Гаршындакы өз бәхтинә һејран мәнәм,
Севдасыны һичран дејән чанан мәнәм.
Отуз иллик интизарын сарбаны сән
Изин тутан аддым-аддым карван мәнәм
Гыз бағрына баса-баса Хан чобаны:
—Гыш олсан да, гыш олсам да варыг һәлә

Јетим галан ешгимизлә кәл бәзәјәк бу дүнјаны
Галан өмрүн арзулары кәлсин дилә.
Ахшам дүшүр, шәр ојаныр о тај, бу тај
Ал күнәшдән булудларын гашында пај
Араз сакит, Араз динмир.
Нәләр билмәм хәјалымдан өтүр бир-бир.

Бахышлары көзүмдәдир заман-заман
Деди: —Сәнә рәвајәтим будур һәмән
Әзәл күндән үзүм ағдыр, башым уча
Бу елләрә чан демишәм гуча-гуча
Мән ахырам, динчәлирәм Хәзәримдә».
Мән ахмасам јетим галар Хәзәрим дә